

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 31 (5037) 9 жніўня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Лаўшук: дыялог

з чытачом

стар. 5

Традыцыя і

бунтарства

стар. 6

Тэатр — не праца,

а служэнне

стар. 15

На радзіме Мілаша

Трэці міжнародны фестываль-узаемадзеянне з гістарычным і прыродным ландшафтам Беларусі прайшоў у вёсцы Белая Царква. Яна знаходзіцца ў Чашніцкім раёне, побач з Чарэяй — радзімай сусветна вядомага паэта-містыка Оскара Мілаша.

Сярод вялікай колькасці іншых фестываляў Беларусі гэты — адметны. Ён збірае людзей не дзеля забавы на некалькі дзён. І не толькі дзеля рэканструкцыі нейкай падзеі альбо згадкі пра гістарычную дату. Ён — пік актыўнага жыцця, а праца-рэканструкцыя, праца-ўзаемадзеянне вядзецца ўвесь час. Напрыклад, каля гістарычных помнікаў у Чарэі з'явіліся інфармацыйныя таблічкі з QR-кодамі; вядзецца запіс успамінаў чарэйцаў, збіраюцца фотасведчання.

Дарэчы, на фестывалі запісы галасоў вяскоўцаў гучалі ў храме, а фота праецыраваліся на мураваных сценах. Гэта так магутна! Літаральна — памяць перадавалася моладзі, тым, хто сабраўся вакол Белар Царквы.

Працяг на стар. 4 ►

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 19031

акцэнтны тыдня

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў указ «Аб устанавленні бязвізавага парадку ўезду і выезду замежных грамадзян». Дакумент будзе дзейнічаць замест указа ад 26 снежня 2017 года, піша БелТА. Так, раней існуючыя асобна дзве бязвізавыя зоны для турыстычна-рэкрэацыйных тэрыторый Брэста і Гродна аб'ядноўваюцца ў адну бязвізавую тэрыторыю «Брэст — Гродна». У яе ўвойдуць яшчэ пяць раёнаў Гродзенскай вобласці: Бераставіцкі, Ваўкавыскі, Воранаўскі, Лідскі і Шчучынскі. У гэтым рэгіёне тэрмін бязвізавага знаходжання ў турыстычных мэтах павялічваецца да 15 сутак для грамадзян 73 дзяржаў. Акрамя таго, будзе забяспечана магчымасць уезду яшчэ праз два дадатковыя пункты пропуску на дзяржаўнай мяжы («Беняконі» і «Бераставіца»). Замежныя госці змогуць перамяшчацца без віз па ўсёй тэрыторыі заходніх абласцей пры ўмове перамяшчэння ў складзе арганізаваных турыстычных груп па маршрутах, што прадугледжваюць наведванне бязвізавай тэрыторыі «Брэст — Гродна». «Прыняцце ўказа працягвае мэтанакіраваныя намаганні беларускай дзяржавы па развіцці трансгранічных чалавечых кантактаў, з'яўляецца сведчаннем адкрытага характару знешняй палітыкі Беларусі», — адзначылі ў прэс-службе Прэзідэнта. Указ уступае ў сілу праз тры месяцы пасля афіцыйнага апублікавання. Пры гэтым захоўваецца бязвізавы парадок уезду ў Беларусь для грамадзян шэрага дзяржаў на тэрмін да 30 сутак праз пункт пропуску ў Нацыянальным аэрапорце «Мінск».

Стасункі. У раёне Юйбэй кітайскага горада Чунцын да канца 2020 года плануецца пабудаваць пасёлак з беларускім каларытам — турыстычны комплекс з прататыпам Нясвіжскага замка, які стане асновай пасёлка, паведамляе БелТА. Зацікавілі кітайскі бок і мінскія архітэктурныя аб'екты: кафедральны сабор Святога Духа, гарадская ратуша, плошча Незалежнасці, касцёл Святога Сымона і Святой Алены (Чырвоны сабор). Плануецца стварыць некалькі тэматычных пляцовак. Зона аднаўлення помнікаў культуры будзе ўключыць у сябе замак з унутраным аздабленнем і экспанатамі. У культурнай зоне размесцяць ільняныя і рамесніцкія вырабы, у зоне мастацтваў будзе праходзіць музычны фестываль з беларускімі песнямі ды танцамі і інш.

Знаходкі. Этнолагі БДУ выявілі ў Гродзенскай вобласці рарытэтнае Евангелле, паведамлілі БелТА ў прэс-службе БДУ. Кніга знойдзена падчас этнаграфічнай практыкі студэнтаў гістарычнага факультэта. Уладальнік рарытэта — старажылы Зэльвенскага раёна Аляксандр Калюта. Біблія, якая змяшчае легендарныя апавяданні аб жыцці і вучэнні Хрыста, перадаецца ў сям'і як рэліквія ад бацькі да сына на працягу больш як пяці пакаленняў. Паводле ўладальніка выдання, узрост кнігі можа дасягаць 300 гадоў. Сапраўдны пераплёт не захавалася. Устанавіць дакладны ўзрост і вызначыць унікальнасць асобніка паспрабуюць навукоўцы гістфака БДУ.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

Знаёмства ў межах інтэграцыі

З самага пачатку лета ў Верхнім горадзе кожны тыдзень можна пазнаёміцца з культурамі розных краін. У мінулыя выхадныя беларусы акуліліся ў свята карэйскай культуры, дзе можна было прымераць ханбок, пакаштаваць кімчы і захапіцца віртуозным валоданнем карэйцамі нажамі і веерамі.

На працягу двух дзён каля гарадской ратушы разгарнуліся палаткі з нацыянальнымі сцягамі. Госці свята з цікавасцю прымяралі нацыянальныя касцюмы, рабілі здымкі. На паперы, якая імітуе пергамент, старанна выводзілі па-карэйску

свае імёны. Дэгуставалі амуку — рыбныя палачкі з фаршу трапкі, хека, кальмара з соевым соусам, салодкім перцам і зелянінай унутры, хаток — салодкія ляпёшкі з пшанічнай і рысавай мукі, іншыя нацыянальныя стравы Карэі.

— У наш час, калі мы маем магчымасць карыстацца інтэрнэтам, лятаць на самалётах, геаграфічная аддаленасць больш не з'яўляецца праблемай для супрацоўніцтва і разумення, — падкрэсліў на адкрыцці мерапрыемства Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Карэя ў Беларусі Тхэ Чжун Ёль. — Таму і арганізуюцца такія свята, каб можна было глыбей адчуць сэнс кожнай культуры. Карэйскаму боку ёсць што паказаць беларусам. Я ўпэўнены: калі нашы народы будуць весці дыялог, то мы будзем з'яднаны больш моцнымі сувязямі.

Свята пачалося выступленнем творчага калектыву «Арыранг». Перад кожным нумарам гасцей знаёмілі з легендай узнікнення пэўнага танца. Пакуль адны глядачы ўважліва назіралі за сцэнічным дзеяннем, другія знаёміліся з іншымі складнікамі культурнай праграмы. Вялікая чарга хутка вырасла каля інфармацыйнага стэнда: адказаўшы на пытанне пра Карэю, можна было выйграць прызы. А ў зоне аквагрыму гасцям свята прапаноўвалі намаляваць сцяг Карэі.

Адной з галоўных падзей фестывалю стала выступленне калектыву *DoodulSori*, які пазнаёміў глядачоў з карэйскім музычным паказам самульноры ў традыцыйным стылі з іграй на нацыянальных ударных інструментах.

Вікторыя АСКЕРА

«Тбілісоба» — свята агульнай гасціннасці

У Мінску 24 жніўня пройдзе V фестываль грузінскай культуры «Тбілісоба». Музыка, танцы, мовы і ежа беларускага і грузінскага народаў сустрэнуцца на пляцоўцы Верхняга горада. Зоны фестывалю расцягнуцца аж да Свіслачы. Асноўная тэма гэтага года — дружба паміж народамі, міжкультурны абмен. Нават назву «Тбілісоба» арганізатары прапануюць пісаць па-беларуску, падкрэсліваючы такім чынам, што беларуская культура ўпершыню зойме сваё месца на фестывальных пляцоўках побач з грузінскай.

— Сёлета мы хочам паказаць асабліва сці гасціннасці і беларускага характараў, сяброўства двух народаў — праз ежу, музыку, танцы, забавы, — гаворыць дырэктар кампаніі *IDS Borjomi Belarus* Дзяніс Крупец. — У беларусаў і грузін шмат падобных рысаў характараў, але галоўнае, што нас аб'ядноўвае, — гэта гасціннасць».

Арганізатары фестывалю падрыхтавалі шмат актыўнасцей для наведвальнікаў. Сярод іх — танцавальная пляцоўка, дзе адбудзецца батл паміж выканаўцамі танцаў «Міцупуры», «Лявоніха», вога, хіп-хопа і кантэмпарары.

У двары Грузінскага культурна-асветніцкага аб'яднання «Мамулі» пройдзе імітацыя традыцыйнага грузінскага вяселля з усімі адпаведнымі абрадамі. Будуць працаваць дзіцячыя зоны: фестываль прадстаўіць наведвальнікам магчымасці для сямейнага адпачынку. Фудкорт з нацыянальнымі грузінскімі і беларускімі стравамі таксама размесціцца ў Верхнім горадзе.

Музычная праграма вельмі разнажанравая. Хэдлайнерам стане грузінскі калектыву «Мгзаврэбі», які іграе этна, джаз, рок. Канцэрт гэтага гурта завершыць святочны дзень. Традыцыйную музыку можна будзе пачуць у выкананні гурта «Швыдкаца» і фолк-рок калектыву *Iriao*, які прадстаўляў Грузію на Еўрабачанні ў 2018 годзе. Таксама прыедзе ўладальнік першай прэміі фестывалю «Славянскі базар» Георгій Путкарадзэ. Беларускія

выканаўцы, сярод якіх гурт *Shuma*, таксама выйдучы на сцэну.

Пачуць, убачыць, «пакаштаваць» повязь нацыянальных культур можна будзе з дванаццаці гадзін дня і да поўначы.

«Тбілісоба» — адзін з самых маштабных і папулярных фестывалю. Менавіта з яго пяць гадоў назад пачаліся цяпер ужо традыцыйныя дні нацыянальных культур у Верхнім горадзе.

Дар'я СМІРНОВА

Персанажы Коласа і Мележа ажывуць у дрэве

З 5 па 14 жніўня ў аграгарадку Ляскавічы Петрыкаўскага раёна праходзіць шосты абласны фестываль драўлянай скульптуры «Ажыўшая даўніна». Гэта пленэр, на якім адзінаццаць майстроў на працягу дзевяці дзён на ўласных эскізах ствараюць па дзве скульптуры, да 1,5 метра і да 1 метра вышыняй. Тэма, якую адлюстроўваюць майстры сёлета, — літаратурныя творы, прысвечаныя Палессю, у прыватнасці аповесць «Дрыгва» і драма «У пушчах Палесся» Якуба Коласа, трылогія Івана Мележа «Палеская хроніка». Абмежаванні ў тэхніцы і інструментах у майстроў няма.

Экспертная камісія будзе ацэньваць мастацкі ўзровень і арыгінальнасць выяўленых вобразаў, якасць тэхналагічных прыёмаў разьбы і вызначыць пераможцаў у намінацыях «За высокае майстэрства і мастацкі густ», «За найлепшы мастацкі вобраз», «За лаканізм і выразнасць твора», «За захаванне і

творчае развіццё традыцый разьбы па дрэве», а таксама ў персанальных намінацыях, вызначаных аргкамітэтам.

Пленэр арганізаваны галоўным упраўленнем ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама, Гомельскім абласным цэнтрам народнай творчасці, аддзелам ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Петрыкаўскага выканкама.

Арыгінальны мастацкі конкурс праводзіцца раз на два гады. Мінулы раз, у 2017 годзе, пленэр адбываўся ў канцы жніўня — пачатку верасня ў Добрушы. Тады майстры ўвасаблялі ў дрэве персанажаў народных казак і славянскай міфалогіі, лясныя вобразы жывёл і птушак. Частка работ засталася ў Добрушы, стала ўпрыгажэннем раённага цэнтра, астатнія адправіліся ў Гомель.

Дар'я СМІРНОВА

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

16 жніўня — на паэтычны бал «Як у Дрыбінскім раёне...» ў межах рэгіянальнага фестывалю «Дрыбінскія таржкі» (вул. Цёмналеская) (11.00).

Мінскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

15 жніўня — на сустрэчу з пісьменнікамі Уздзеншчыны, членамі раённага літаб'яднання «Нёманец» і кіраўніком абласнога народнага клуба кампазіта-

раў і паэтаў «Жывіца» Ірынай Карнавухавай у межах паэтычнага дыліжанса «І прыгожа льецца на прасторы слова беларускай мовы» ва Уздзенскую цэнтральную раённую бібліятэку імя П. Труса (11.00).

Фэст

Кавалі свайго шчасця

Напрыканцы ліпеня ў Баранавіцкім раёне ладзілася свята кавальскага майстэрства «Крашынскі перазвон». Упершыню фэст прайшоў у Крошыне ў 2016 годзе.

Арганізатары свята — сапраўдныя энтузіясты. Юрый Пшаўлоцкі — збіральнік сцэнічных касцюмаў, музычных інструментаў, прадметаў народнага побыту мінулых часоў. Яго калекцыі можна ўбачыць у мясцовым Доме культуры. У прыватнасці, прадстаўлены на свяце міні-музей «Сялянская хата» і выстаўка сцэнічных касцюмаў — вынік яго руплівых пошукаў. Шмат сіл для арганізацыі фэсту прыклала Ксенія Лазюк, якая лічыць, што вельмі важна захоўваць старадаўнія рамёствы як знак самабытнасці беларусаў.

А чаму менавіта свята кавальства? Ды таму, што без майстроў гэтай прафесіі немагчыма было ўявіць ніводную вёску. І перш за ўсё таму, што знакамiты крошынец Паўлюк Багрым быў выдатным кавалём. Ну, хто б ведаў невялікае мястэчка Крошын, калі б не хрэстаматыйнае імя Багрыма з яго адзіным вершам «Зайграй, зайграй, хлопча малы» ды слаўтай жырандоляй.

Спонсарам «Крашынскага перазвону» выступіла ААТ «Крошын». Над арганізацыяй фэсту працаваў вялікі калектыў аднадумцаў-энтузіястаў.

Майстры кавальскай справы не толькі бралі ўдзел у конкурсе майстэрства, але і ладзілі майстар-класы для ўсіх жадаючых. Вырабы кавалёў журы ацэньвала ў некалькіх намінацыях. У намінацыі «Дамашняе заданне» (кавалі кветку валожку) перамог Дзяніс Ашчэпкаў з вёскі Кісялі Баранавіцкага раёна; у намінацыі «Выраб мастацкіх рамак» (з абавязковымі фрагментамі багрымаўскай жырандолі) вызначыліся Дзмітрый Шашкоў і Рыгор Пiдэнка з Баранавічаў. Самай высокай адзнакі заслужыла экспазіцыя пазаконкурсных выра-

Дзяніс Ашчэпкаў, пераможца ў конкурсе «Дамашняе заданне».

баў Сяргея Блезеса са Стоўбцаў.

Падчас фестывалю адбылося адкрыццё двух арт-аб'ектаў: «Жаўранак Багрыма», фрагмента знакамiтай жырандолі — работа Дзяніса Ашчэпкава, і каванай аркі-падковы «Кожны каваль свайго шчасця» пры ўваходзе ў Крашынскі парк, якую выканалі Дзмітрый Шашкоў і Рыгор Пiдэнка.

На фэст запрасілі майстроў народнай творчасці, якія не толькі прапаноўвалі вырабы, але і ладзілі майстар-класы па традыцыйных рамёствах: «Ганчарны свет», «Дзівосы з дрэва», «Народны ручнік як крыніца натхнення» і інш. Праграма фэсту здзівіла маштабам. Для гасцей былі падрыхтаваны забавы на любы густ: канцэрты эстрадных калектываў і асобных выканаўцаў, вяселле ў традыцыйна кавальства, паказальныя выступленні клуба гістарычнай рэканструкцыі «Шляхецкая застава», гумарыстычная фальклорная праграма «Пераваліся ў вёсцы кавалі», выступленне калектыву побытавых танцаў «Фалькларанка», паказальныя выступленні коннага клуба «Залатая падкова», вялікая праграма для дзяцей.

Вольга ЖЫГАР

дзівасвет

Апынуцца ўнутры краявіду

Лета — час, калі хочацца натхняцца новымі месцамі і краявідамі. Але не заўсёды атрымліваецца знайсці вольную хвілінку, каб выправіцца нават у маленькае падарожжа. Менавіта ў такім выпадку Нацыянальны гістарычны музей Беларусі запрашае на выстаўку жывалісы Віктара Барабанцава і Леаніда Гоманава «Дакрананне», экспазіцыя якой складаецца з пейзажаў Беларусі, Расіі, Нарвегіі, Фінляндыі, Ізраіля, Чарнагорыі, Іспаніі і іншых краін.

Выстаўка называецца «Дакрананне», бо, як лічаць аўтары работ, да прыгожага нельга ставіцца груба і агрэсіўна. Яна заклікае людзей шанаваць прыгажосць, берагчы мір і прыроду. Асноўная думка экспазіцыі заключаецца ў гармоніі паміж чалавекам і навакольным светам.

Віктар Барабанцаў паказаў на выстаўцы каля трыццаці карцін — у асноўным гэта пейзажы, створаныя за апошнія дзесяцігоддзе. Таксама майстар прадставіў партрэты знакамiтых людзей, сярод якіх — Генадзь Аўсянікаў, Мікалай Кірычэнка, і некалькі складаных па тэхніцы нацюрморту.

— Мы з Леанідам працуем у адной секцыі, таму нам утульна і лёгка разам працаваць, арганізоўваць праекты, — падкрэсліў Віктар Барабанцаў. — Удваіх любім падарожжы, і гэта нас таксама аб'ядноўвае. Выстаўкай хацелі расказаць пра прыгажосць і рамантычнасць свету, паказаць наш унутраны стан падчас знаходжання ў розных краінах. Нас цікавіць многае: людзі, прырода, культура, традыцыі. У работах усё гэта ёсць, таму выстаўка, на мой погляд, атрыма-

лася не толькі забаўляльнай, але яшчэ і адукацыйнай.

У карцінах Віктара Барабанцава адчуваецца манументальнасць. Ён кожную кампазіцыю стварае так, што глядач глядзіць глыбока ўнутр. Не проста бачыць горы, возера ці раку, а апынаецца ўнутры краявіду. Мастак адначасова і рамантык, і філосаф.

Леанід Гоманаў прадставіў работы, дзе найбольш ярка адлюстраваны яго творчыя пошукі падчас падарожжаў і пленэраў. Атрымалася сапраўднае падарожжа ў прастору дзікай, некранутай чалавекам прыроды.

— У нас з Віктарам Барабанцавым абсалютна розныя пейзажы, але разам яны гучаць адметнай музыкай, — адзначаў Леанід Гоманаў. — Нам пра гэта казалі не адзін раз, таму мы і вырашылі аб'яднацца. Усе людзі дыхаюць адным паветрам, і гэтае паветра — як нітка нашых пейзажаў. Нам хацелася перадаць праз выстаўку больш пазітыву і добрых эмоцый. Вельмі важна, каб людзі імкнуліся да станоўчага, а не да разбурэння. Таму праект «Дакрананне» — пра пяшчоту і душу прыроды.

Леаніда Гоманава часта называюць эксперыментатарам у жанры пейзажу. Ён умее ствараць непаўторныя адценні, якія, нібыта асобны пласт, абараняюць работу ад знешніх уздзеянняў. Сам жа мастак кажа, што нічога не робіць спецыяльна, а ўсе нечаканыя светлавя «спецэфекты» атрымліваюцца спантанна.

— Нядаўна я быў у Нарвегіі. Мы ўзнімаліся з групай на самую высокую гару краіны. Было вельмі холадна, дзьмуў моцны вецер. Душу грэла прыгажосць, — успамінае Леанід Гоманаў. — У рабоце «Сінія далі Паўночнай Фінляндыі» я пастараўся гэта перадаць, і атмасфера прахалоды пры сонечным святле з'явілася сама сабой. Калі быў у Чарнагорыі, убачыў на гары невялікі храм. Ён знаходзіцца на вышыні 800 метраў. Да гэтага часу не разумею, як туды людзі дабіраюцца. Калі пачаў пісаць пейзаж, ён атрымаўся з такім своеасаблівым святленнем, і гэта таксама адбылося само па сабе. Своеасаблівы сімвал святасці. Таксама мне цікава і важна пісаць беларускія краявіды. Маленькія рачулки, пераплеценыя з квітнеючай прыродай. Люблю пісаць работы тонка, не напластоўваючы розныя адценні, каб пейзаж выглядаў лёгка і свабодна.

Вікторыя АСКЕРА

Леанід Гоманаў «Спрадвечнае і рукатворнае», 2014 г.

10 жніўня — 90 гадоў з дня нараджэння Алеса (Аляксандра) Ставера (1929—1995), паэта, празаіка, драматурга.

11 жніўня — 140 гадоў з дня нараджэння Цодзіка Даўгапольскага (1879—1959), празаіка.

12 жніўня — 95 гадоў з дня нараджэння Мікалая Шарамета, мовазнаўца.

13 жніўня — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Смалянскага (1934—1998), харэографа, педагога, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

13 жніўня 80-гадовай юбілей святкуе Людміла Гарбунова, заслужаная артыст-

ка Рэспублікі Беларусь.

13 жніўня — 60 гадоў з дня нараджэння Яўгена Колчава, скульптара.

14 жніўня 80 гадоў спаўняецца Георгію Тамашэвічу, паэту, празаіку.

14 жніўня — 225 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Балінскага (1794—1864), гісторыка, публіцыста.

14 жніўня — 110 гадоў з дня нараджэння Паўла Кабзарэўскага (сапр. Фавій Гардон) (1909—1970), рускага пісьменніка, перакладчыка твораў бела-

рускай літаратуры.

14 жніўня — 100 гадоў назад (1919) пачало дзейнічаць Мінскае таварыства працаўнікоў мастацтва, аб'яднанне тэатральных дзеячаў Мінска. Існавала да 1920 г.

15 жніўня — 100 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Лісоўскага, рэжысёра, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь.

16 жніўня — 215 гадоў з дня нараджэння Вікенція Стафановіча (1804—?), дырыжора, педагога, кіраўніка Мінскага гарадскога аркестра.

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ

Маладыя беларускія літаратары і іх настаўнікі заваявалі сем узнагарод IV Міжнароднага маладзёжнага фестывалю-конкурсу паэзіі і паэтычных перакладаў «Берагі дружбы», паведаміў старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч. Маладзёжны форум стаў часткай аднайменнага VIII Міжнароднага фестывалю-свята нацыянальных культур, які напрыканцы ліпеня сабраў маладых літаратараў і членаў пісьменніцкіх саюзаў з Беларусі, Расіі і Украіны ў Няклінаўскім раёне Растоўскай вобласці. Конкурс праходзіў у некалькі этапаў. Заяўкі падалі больш як 200 чалавек, у фінал выйшла менш за палову. Першае месца прысуджана Аліне Паўлоўскай з Гродна, другое падзялілі гомельчанка Яна Цімашэня і мінчанка Таццяна Курмазія, трэцяе дасталася Настасі Шведка з Мінскай вобласці, Уладзіміру Чаравухіну з Гомеля і Антону Яноўскаму з Гродна. Адзначаны і куратары творчага маладняку: Алёна Папко з Бярозы заваявала серабро ў конкурсе сярод маладых настаўнікаў.

XIV Міжнародны пленэр па жывапісе «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве», прысвечаны Году малой радзімы, пачне работу ў верасні. Першая частка беларуска-расійскага праекта пройдзе на тэрыторыі Тульскай вобласці. З 9 верасня беларускія мастакі адправяцца працаваць у Дзяржаўны мемарыяльны гісторыка-мастацкі і прыродны музей-запаведнік Васіля Паленава. Праграма знаходжання будзе насычанай. А 19 верасня мастакоў будзе сустракаць Магілёўшчына. Плануецца, што да нашых майстроў далучацца таленавітыя жывапісцы з Казахстана, Расіі, Украіны, Афганістана, Узбекістана, Рэспублікі Карэя. Па выніках пленэру 27 верасня ў Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. В. Масленікава адкрыецца выстаўка «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве».

Упершы дзень жніўня на вялікай сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа адбылася прэм'ера спектакля «Яшчэ раз пра каханне» паводле апавяданняў Васіля Шукшына, паведамляе БелТА. Спектакль уключае ў сябе пяць гісторый — «Раскас», «Сцёпкава каханне», «Бясцалы», «Боцікі» і «Увосень». П'есаўна заслужанага дзеяча мастацтваў Расіі Юрыя Пахомава. Ён жа аўтар інсцэніроўкі і музычнага афармлення спектакля. Мастак-п'есаўнаўшчык — Андрэй Жыгур. Пераклад апавяданняў на беларускую мову зрабіў Алесь Замкоўскі. Прэм'ерай «Яшчэ раз пра каханне» закончыўся 93-і сезон у тэатры.

Экспазіцыя Музея Рэрыхаў на ВДНГ папоўнілася 180 творамі Мікалая і Святаслава Рэрыхаў. Наведвальнікі змогуць убачыць больш як 500 палотнаў, асноўная частка якіх раней не выстаўлялася, а таксама азнаёміцца з архіўнымі дакументамі сям'і, убачыць сабраныя ў экспедыцыях творы ўсходняй скульптуры і прадметы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Мікалай Рэрых — рускі мастак, падарожнік, пісьменнік і грамадскі дзеяч, стваральнік серый карцін «Гімалаі», «Шамбала», «Тыбет», кнігі «Сэрца Азіі», «Брама ў будучыню», зборніка вершаў «Кветкі Моры», аўтар ідэі і ініцыятар прыняцця міжнароднага пагаднення па ахове помнікаў культуры (так званы «Пакт Рэрыха»), падпісаны шэрагам краін у 1930—1940-х гадах). Малодшы сын Святаслаў таксама праславіўся як мастак і грамадскі дзеяч.

Аргкамітэт Букераўскай прэміі апублікаваў пашыраны спіс прэзэнтэнтаў на галоўны прыз. Прэстыжная літаратурная прэмія прысуджаецца празаікам за творы, напісаныя на англійскай мове. У ліст увайшлі 13 аўтараў з Брытаніі, Канады, Ірландыі, ЗША, Мексікі і Нігерыі. Сярод намінантаў — Люсі Эліман з раманаў «Ducks, Newburyport», Салман Рушдзі з твораў Quichotte, Маргарэт Этвуд і яе The Testaments, Джанет Уінтэрсан з раманаў Frankissstein. Шорт-ліст саіскальнікаў прэміі абвешчаны 3 верасня. Пісьменнікі, якія ў яго трапіць, атрымаюць па 2500 фунтаў стэрлінгаў і спецыяльнае выданне сваёй кнігі. Лаўрэат Букераўскай прэміі будзе абвешчаны 14 кастрычніка, яму дастанецца прыз у 50 тысяч фунтаў стэрлінгаў.

Агляд цікавінак ад Міры ГУКОВІЧ

землякі

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

3 МАРАЙ ПРА ГОРАД-МУЗЕЙ

Тамару Аляксандраўну Джумантаеву ў Полацку ведаюць калі не ўсе яго жыхары, дык абсалютная большасць. Выпускніца адной са школ горада, адвучыўшыся ў сталіцы, вярнулася на сваю малую радзіму і з 1985 года працуе ў Полацкім гісторыка-культурным запаведніку. Займае пасаду дырэктара ўстанова.

За гэты час яна паспела абараніць кандыдацкую дысертацыю, стаць аўтарам шматлікіх навуковых работ у галіне музейнага горада і гісторыі.

А ў далёкім 1985 годзе яе прыкмеціла і блаславіла на музейную працу былая загадчыца аддзела культуры гарвыканкама Таццяна Давыдаўна Рудава, якая неўзабаве стала яе непасрэдным кіраўніком. Падкупіла Таццяну Давыдаўну імкненне маладой выпускніцы гістфака сталічнай ВУНУ да практычнай музейнай работы. Сама Тамара Аляксандраўна не раз загадала добрым словам свайго першага кіраўніка і ніколі не пашкадавала, што адмовілася ад прапаноў застацца ў Мінску і выбрала для работы родны Полацк.

Яе даўняя мара — зрабіць яго горадам-музеям. Нечым нахшталт Венецыі — горада-гісторыі, горада-музея пад адкрытым небам. «Наша канцэпцыя, — не раз адзначала потым Т. Джумантаева, — звязаная з адзінай Полацкаю гісторыяю праз розныя музеі, розныя перыяды і падзеі».

І музеі ўзніклі ў былых старадаўніх мурах і будынках. Так, у былой брацкай школе, дзе выкладаў Сімяон Полацкі, узнік спачатку музей беларускага кнігадрукавання, а потым і музей — бібліятэка Сімяона Полацкага. Былі і іншыя музеі. На жаль, пакуль ідэя горада-музея не знайшла практычнага ўвасаблення. Але супрацоўнікі запаведніка, як і многія прыхільнікі полацкай гісторыі, такую надзею не губляюць.

Цяжка расказаць пра ўсю разнастайную работу, якая вядзецца ў полацкіх музейных установах, што ўваходзяць у склад запаведніка. Многа было закладзена папярэднікамі Джумантаевай, у першую чаргу Мікалаем Мікалаевічам Ільніцкім. Ён зрабіў усё, каб запаведнік атрымаў статус нацыянальнага, пры ім былі ажыццёўлены многія ўнікальныя праекты.

Сёння шмат увагі полацкія музейшчыкі ўдзяляюць музейна-педагагічнай дзейнасці. Яны адзіныя ў краіне, дзе заняты для дзяцей праводзяцца цыкламі пачынаючы з 4-гадовага ўзросту. Самая любімая палачанамі праграма — сямейныя музейныя заняткі з дзецьмі ад 1,5 года. Да іх падрыхтоўкі прыцягнуты не толькі педагогі, але і псіхолагі. Тамара Аляксандраўна з'яўляецца членам экспертнага савета па музейнаму Міністэрства культуры нашай краіны, завочна скончыла Санкт-Пецярбургскую акадэмію культуры па спецыяльнасці «Музейная справа і ахова помнікаў гісторыі і культуры».

За гэтыя гады на яе асабістым рахунку было нямала як пазітыўных, станоўчых набыткаў, так і праблем, здараліся няўдачы і расчараванні. Т. Д. Джумантаева мае няпростыя моцны характар, не раз ёй падарвалася адстойваць сваю думку, уступаць у дыскусію нават з высокімі кіраўнікамі. Але ніхто ніколі не мог усумніцца ў яе адданасці любімай справе, у любові да Полацка.

На радзіме Мілаша

На першы фест сабралася 500 чалавек, на другі — 1500, сёлета — 2500! За тры фестывальныя гады на паўвостраве паўстала сцена, на пляжы арганізаваны амфітэатр, сёлета з'явілася станцыя бёрдвотчынг — вежа для назірання за птушкамі. Найлепшыя артысты, лектары, літаратары едуць выступоўцамі на фестываль і не проста вераць у ажыццяўленне мары, а разам з Мацвеем і Кацярынай робяць *Spravu*.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

З XV па XVIII стагоддзе чарэйскія землі належылі роду Сапегаў. Тут, у Чарэі, знаходзіўся іх радавы маёнтак. Падчас уладарання Сапегаў на ўзгорку, які паўвостравам урзаецца ў Чарэйскае возера, паўстаў адзін з першых у Беларусі ўніяцкіх храмаў — Свята-Траецкая, або Белая, царква. Праектаваў гэты будынак вядомы італьянскі архітэктар Арыстоць Ф'ераванці. У сярэдзіне 70-х гадоў XV стагоддзя яго запрасілі ў Маскву для будаўніцтва Успенскага сабора, але дойду не дазволілі пабудаваць яго па сваёй ладзе — скляпеністым, без калон. Такой пазней стала Свята-Траецкая царква. Раней сцены царквы былі атынкаваны і пабелены, што і дало назву храму. Цяпер ад іх засталіся парэшткі з чырвонай цэглы. Але, нават паўразбураны, храм выглядае велічным. І ўжо трэці год запар ён — месца збору людзей, якія адгукнуліся на ідэю рэжысёра кліпмейкера Мацвеева Сабурова стварыць міжнародны культурны цэнтр у Чарэі. Разам з жонкай, рэжысёрам Кацярынай Аверкавай, яны пераехалі ў Белую Царкву з Мінска, набыўшы тут дом. І замест таго, каб уздыхаць, глядзячы на руіны храма, пачалі рабіць *Spravu*.

Алена МАСЛА

Захаваць ідэнтычнасць

Культура Узбекістана фарміравалася на працягу тысячгагоддзяў і ўвабрала ў сябе традыцыі і звычай народаў, якія ў розны час засялялі яго сучасную тэрыторыю. Яна знайшла сваё адлюстраванне ў музыцы, танцах, жывапісе, прыкладных мастацтвах, мове, кухні і адзенні. Кожны рэгіён Узбекістана мае сваю ўнікальнасць, што найбольш яскрава праяўляецца ў нацыянальнай вопратцы і мясцовых звычаях. На мінулым тыдні ў Мінску прайшлі Дні культуры Узбекістана, падчас якіх беларусы змаглі даведацца шмат цікавых асаблівасцей пра ўсходнюю краіну.

Урачыстае адкрыццё Дзён культуры і канцэрт майстроў мастацтваў Узбекістана адбыўся 30 ліпеня ў будынку Белдзяржфілармоніі. З прывітальным словам да гасцей і ўдзельнікаў звярнуўся міністр культуры Беларусі Юрый Бондар:

— Захаванне і папулярнацыя найбагацейшай духоўнай і гісторыка-культурнай спадчыны, нацыянальных традыцый — менавіта гэты мэты аб'ядноўваюць узбекскі і беларускі народы. Мы супрацоўнічаем па многіх напрамках, але самае галоўнае тое, што ў нас адна задача — у культурным свеце захаваць нацыянальную ідэнтычнасць. Дні культуры — выдатная магчымасць для беларусаў пазнаёміцца з новымі гранямі духоўнай спадчыны сяброўскай нам краіны, адчуць яе ўсходні характар — неардынарны, самабытны і яркі.

Падчас канцэрта сваю творчасць на сцэне Белдзяржфілармоніі прадставілі групы «Яла», «Мумтоз Наваі», ансамбль народнага танца «Ташкент зебалары», народны артыст Узбекі-

стана Фарух Закіраў, заслужаная артыстка Узбекістана Айгуль Надзітава і іншыя выканаўцы. А ў фае філармоніі глядзчы змаглі пазнаёміцца з фотаўстаўкай «Культурная спадчына Узбекістана» і экспазіцыяй дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, на якой паказалі разьбу па дрэве, лакавыя мініяцюры, вышыўку, тэкстыль, нацыянальнае адзенне і аксесуары. Канцэрт майстроў мастацтваў Узбекістана таксама прайшоў на сцэне Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску.

Вікторыя АСКЕРА

Масты праз мора і сушу

Упольскім выдавецтве «IBiS» (Варшава) пабачыла свет новая міжнародная анталогія паэзіі «Масты: Гродна — Рыга — Талін — Вільня — Варшава». На гэты раз творы беларускіх аўтараў апублікаваны пад адной вокладкай з творами нашых калег з Польшчы і краін Балты.

Кніжная серыя створана і развіваецца дзякуючы намаганням вядомага польскага паэта, перакладчыка, выдаўца Аляксандра Наўроцкага, які праз праект імкнецца аб'яднаць літаратараў з розных краін свету (былі выпускі з удзелам творцаў Грэцыі, Італіі, Вялікабрытаніі, Расіі і іншых краін).

Знакавай падзеяй для Гродзеншчыны літаратурнай стаў выхад у 2017 годзе польска-беларускай анталогіі паэзіі «Масты: Варшава — Гродна», у якую ўключаны творы дзесяці польскіх паэтаў і столькіх жа аўтараў з Гродзенскай вобласці на мове арыгінала і ў перакладзе на беларускую і польскую мовы.

Большасць перакладаў паэзіі на польскую мову выканаў паэтэса Міра Лукша (Беласток).

І вось у Гродне з'явіўся новы выпуск серыі. Паводле задумы Аляксандра Наўроцкага, да паэтаў з Польшчы і Беларусі далучыліся новыя ўдзельнікі — паэты прыбалтыйскіх краін. З беларускага боку ў зборніку прадстаўлены творы такіх паэтаў, як Людміла Кебіч, Віктар Курловіч, Рыгор Гармаш, Валянцін Семаняка, Людміла Шаўчэнка, Анатоль Апанасевіч, Дзмітрый Радзівончык, Вікторыя Смолка, Аляксандр Авяр'янаў.

Паэзія Польшчы прадстаўлена і ў перакладзе на рускую мову. У ліку аўтараў — Аляксандр Наўроцкі, Барбара Юркоўска, Міра Лукша, Ежы Парушэўскі, Бенядзікт Козел, *Enormi Stationis* (Барташ Радомскі), Марцін Мольскі, Уршуля Войтась. Ад нашых суседзяў з Літвы ў анталогію трапілі творы такіх паэтаў, як Аляксандр Сакалоўскі, Аляксандр Сняжко, Вяча-

слаў Зянкевіч, Мажэна Мацкоўц-Сінкевічэне, Крысціна Ужэнайтэ, Дамініка Аліцка. Сярод удзельнікаў анталогіі ад Латвіі — руская паэтэса з Рыгі, перакладчык, галоўны рэдактар літаратурнага часопіса «Настоящее время» Таццяна Жыткова, а таксама паэтэсы Тамара Ярмолава, Алена Журовіч, Дзіяна Дзмітрыева. Паэзію Эстоніі ў кнізе прадстаўляе паэтэса з Таліна Алена Ларына. Асаблівасць новай анталогіі паэзіі прыбалтыйскіх краін (да якіх ініцыятары праекта адносяць і Беларусь) заключаецца ў тым, што паэзія прадстаўлена не толькі па этнічным, але і па геаграфічным прынцыпе. Пры гэтым у ролі сімвалічнага моста паміж літаратарамі і чытачамі з розных краёў выступае руская мова.

Традыцыйна змест анталогіі паэзіі «Масты» — гэта не

толькі паэзія, але і выяўленчае мастацтва. У літаратурным зборніку прадстаўлены рэпродукцыі карцін Аліны Літвіненкі (Рыга), Мальвіны дэ Брадэ (Варшава) і Мікалая Бандарчука (Гродна). Удзел у праекце беларускіх паэтаў стаў магчымы дзякуючы фінансавай падтрымцы Культурнага цэнтра Беларусі ў Варшаве.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК

Драматургія на стыку навук

Беларускае літаратуразнаўства ў айчынай навуцы годна прадстаўлена яркім сузор'ем выдатных вучоных. Адно з першых імёнаў — Сцяпан Лаўшук, доктар філалагічных навук, прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі, галоўны навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. Сваё 75-годдзе вучоны сустраў з важкім багажом напрацовак, дзе ёсць і нядаўна завершаныя маштабныя праекты.

Майстар нацыянальнага літаратуразнаўства. Важкія словы, бо за імі — адкрыцці і здзяйсненні. Навуковая дзейнасць Сцяпана Сцяпанавіча носіць рознабаковы характар: у поле зроку трапляюць многія актуальныя пытанні развіцця нацыянальнай літаратуры і літаратуразнаўства. Аднак яшчэ на пачатку творчага шляху асноўным прадметам навуковай зацікаўленасці даследчык выбраў драматургію і застаецца верным свайму выбару ўжо на працягу больш чым сарака гадоў. У доктарскай дысертацыі Сцяпана Лаўшук «Беларуская драматургія XX стагоддзя: асноўныя праблемы развіцця», яго грунтоўныя артыкулах і манаграфіях, сярод якіх такія вядомыя кнігі, як «Сучасная беларуская драматургія», «На драматургічных скрыжаваннях», «Кандрат Крапіва і беларуская драматургія», «Гарызонты беларускай драматургіі», раскрываюцца заканамернасці развіцця нацыянальнай драматургіі XIX—XX стагоддзяў, прасочваюцца яе вытокі, прапаноўваецца перыядызацыя, аналізуюцца асаблівасці мастацкіх пошукаў, жанравая спецыфіка твораў, прырода драматургічнага канфлікту.

Мноства вялікіх адкрыццяў зроблена на стыку навук, розных сфер духоўнай і матэрыяльнай дзейнасці чалавека. У сваіх работах Сцяпан Лаўшук падкрэслівае ўнікальную мастацкую прыроду драматургіі, яе здольнасць выходзіць далёка за межы літаратуры. Няцяжка заўважыць, што шматпланавасць прадмета вывучэння якраз і выклікае моцную даследчыцкую зацікаўленасць. Драматургія і тэатр — той ракурс, у якім разглядаюцца самыя важныя аспекты бытавання жанру на беларускай глебе. Па меркаванні Сцяпана Лаўшук, у стасунках паміж тэатрам, драматургам і глядачом няма дробязей, бо яны дазваляюць закрануць вельмі шырокае кола праблем. Праз узаемадэяванні мастацтва слова і мастацтва сцэны раскрываюцца вялікія магчымасці драматургіі ўплываць не толькі на літаратурнае жыццё. У цэнтры навуковай увагі — яе адраджэнскі, нацыятворчы патэнцыял, закладзены ў жанр самой гісторыі.

У абсяг назіранняў і думак Сцяпана Лаўшук трапіла ўся беларуская драматургія, але вучоны найбольш засяроджваецца на тых этапах развіцця нацыянальнага прыгожага пісьменства, калі гэты патэнцыял заяўляў пра сябе з найбольшай сілай. Новае працываганне класікі 20-х гадоў мінулага стагоддзя «падсвечвае» пытанні, з якімі давялося сутыкнуцца сучасным творцам літаратуры і тэатра. Але нават на такіх маштабных параўнаннях аўтар не спыняецца. Разглядаючы айчынную драматургію як адну з развітых драматургіі свету, ён ставіць перад сабой задачу прамадэляваць яе будучыню і з упэўненасцю сцвярджае, што яна і далей будзе адыгрываць адну з ключавых роляў у рэалізацыі беларусамі свайго права распараджацца ўласным лёсам. Вучоны настойліва падкрэслівае адзін надзвычай важны момант: матэрыяльнае заўсёды было, ёсць і будзе цесна звязана з духоўным, і культура, літаратура, сцэнічнае мастацтва шмат могуць зрабіць для таго, каб сацыяльна-эканамічная сістэма найлепшым чынам адпавядала годнасці чалавека, універсальным маральным прынцыпам.

Пытанні, якім прысвечаны работы вучонага, актуальныя для нашага прыгожага пісьменства ў цэлым. Прадстаўнік акадэмічнага літаратуразнаўства, паслядоўны аналітык, ён будзе даследаванні на прынцыпах гістарызму, уводзіць тую ці іншую з'яву ў шырокі кантэкст. Разам з тым строгага слова «аналіз» не дастаткова для характарыстыкі напісанага Сцяпанам Лаўшук. Перад намі — суперажыванне, радасць адкрыцця, захапленне, якім аўтар спышаецца падзяліцца. Пра што б ні ішла гаворка — пра адметную літаратурную з'яву

ці асобнага пісьменніка, твор, вобраз, якая б ні давала-ся ўсяму гэтаму ацэнка — станоўчая ці адмоўная, калі асвятляюцца ў тым ліку і сур'ёзныя творчыя праблемы і недахопы, стыль застаецца класічна ясным, лёгкім для ўспрымання. Ён вельмі пазнавальны, індывідуальны:

заўсёды афарбаваны шчырай непадробнай эмоцыяй, адметны моўным багаццем, дзе ўсе складнікі працуюць на дыялог з чытачом.

Сцяпан Лаўшук даўно вядомы не толькі як вучоны, але і як арганізатар навукі. Спалучэнне двух талентаў прынесла вялікі плён. Арганізацыя і правядзенне рэспубліканскіх і міжнародных канферэнцый, круглых сталоў, прысвечаных асобным пісьменнікам і самым актуальным пытанням сучаснага літаратурнага працэсу, творчыя сустрэчы, выданне навуковых зборнікаў, калектыўных манаграфій — гэты пералік папаўняецца і сёння.

Даследчык зрабіў важкі ўклад у выданні, якія маюць вялікую значнасць для айчынай навукі. Узровень развіцця літаратуразнаўства, ступень яго сталасці ацэньваюць па многіх крытэрыях, адзін з галоўных — наяўнасць грунтоўна распрацаванай вядучымі спецыялістамі абагульняючай навуковай гісторыі нацыянальнай літаратуры. Сцяпан Лаўшук — суаўтар «Истории белорусской советской литературы» (1977), «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры» (1981—1982), «Нарысаў па гісторыі беларуска-рускіх літаратурных сувязей» (т. 2—4, 1994—1995), «Гісторыі беларускай літаратуры, XIX — пачатак XX ст.» (2-е выд. 1998).

У 1999 годзе пачалося выданне самага маштабнага на сённяшні дзень даследавання айчыннага прыгожага пісьменства — «Гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя» ў 4-х тамах, дзе ў аглядных і персанальных артыкулах раскрыта нацыянальная спецыфіка беларускай літаратуры, яе роля ў фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці, выхаванні патрыятызму і гуманізму, паказаны духоўны патэнцыял і ідэяна-эстэтычнае багацце слова. Сцяпан Сцяпанавіч працаваў у складзе творчага калектыву спачатку як аўтар (так, напрыклад, ім напісаны амаль усе аглядныя артыкулы па драматургіі) і член рэдакцыйнай калегіі, а потым яшчэ і як навуковы рэдактар. Яму выпала ганаровая і нялёгкая задача завяршыць выданне: дзякуючы яго намаганням пабачыла свет апошняе, трэцяе, кніга 4-томнай «Гісторыі...».

Яшчэ ў 1970-х, калі Сцяпан Лаўшук выбраў шлях даследчыка драматургіі і заявіў пра сябе як гісторык літаратуры, пачалася яго праца ў тэксталагіі. Ён выступіў як складальнік выданняў «Беларуская дакастрычніцкая драматургія» (1978), «Творы» У. Галубка (1983), «Прэсы» (1984) і інш. Актыўная дзейнасць у яшчэ адной вельмі працаёмкай галіне была водгукам на надзённы запатрабаванні літаратуразнаўства, але наўрад ці стала б паспяховай без асабістай навуковай зацікаўленасці, глыбокай павагі да творчай асобы. Сцяпан Сцяпанавіч

не стамляецца паўтараць, што найлепшы помнік для пісьменніка — гэта збор твораў. Сваю думку ён паспяхова рэалізаваў на практыцы. І паказаў унікальны прыклад: адзін падрыхтаваў і выдаў зборы твораў выдатных беларускіх драматургаў Андрэя Макаёнка (т. 1—5, 1987—90) і Кандрата Крапівы (у 6 т., 1997—2004).

У 2017 годзе завершаны буйны тэксталагічны праект пад кіраўніцтвам Сцяпана Лаўшук — Збор твораў Івана Навуменкі ў 10 тамах. Навукова-каментаванае выданне творчай спадчыны народнага пісьменніка Беларусі ажыццяўлялася ўпершыню і ў найбольш поўным аб'ёме, многія змешчаныя ў ім матэрыялы надрукаваны таксама ўпершыню. Збор твораў стаў найважнейшай часткай вялікага комплексу мерапрыемстваў па ўшанаванні памяці мастака слова. У тым жа годзе пабачыла свет кніга ўспамінаў пра Івана Навуменку «Летуценнасць і вялікія здзяйсненні». Сцяпан Сцяпанавіч выступіў як складальнік, аўтар прадмовы і адзін з аўтараў успамінаў. Свой артыкул пра пісьменніка ён назваў «Па-добраму, па-зямляцку». Горад Васілевічы на Гомельшчыне — родны для абодвух. Іван Навуменка, пісьменнік з моцным аўтабіяграфічным пачаткам у творчасці, шмат разоў расказаў свайму чытачу пра родныя мясціны, называў іх Бацькавічамі. Такімі яны застаюцца і для Сцяпана Лаўшук, чый род на працягу стагоддзяў жывіць палеская зямля.

Сярод самых новых выданняў, падрыхтаваных даследчыкам, варта згадаць яшчэ два зборнікі ўспамінаў. Кніга «Жыццё не пясціла мяне...» (2013) прысвечана Васілю Івашыну — акадэміку Акадэміі педагагічных навук СССР і Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, па чыіх падручніках для сярэдняй школы вывучалі родную літаратуру некалькі пакаленняў беларусаў. Зборнік «Дарыў святло сваёй душы людзям і Айчыне» (2015) распавядае пра доктара філалагічных навук, прафесара, заслужанага дзеяча навук БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа Юльяна Пшыркова, які быў навуковым кіраўніком дыпломнай работы і кандыдацкай дысертацыі Сцяпана Лаўшук. Разам з успамінамі ў кнігах змешчаны іншыя цікавыя матэрыялы: здымкі, спісы асноўных навуковых публікацый, літаратура пра жыццё і творчасць, паэтычныя прысвечэнні і інш. З героямі зборнікаў укладальніка звязва-

Драматургія і тэатр — той ракурс, у якім разглядаюцца самыя важныя аспекты бытавання жанру на беларускай глебе. Па меркаванні Сцяпана Лаўшук, у стасунках паміж тэатрам, драматургам і глядачом няма дробязей, бо яны дазваляюць закрануць вельмі шырокае кола праблем.

ла працяглае знаёмства, гады працы ў адной установе. Радкі асабістых успамінаў Сцяпана Лаўшук пра сваіх настаўнікаў і калег прасякнуты душэўным цяплым і ўдзячнасцю. Аўтар гатовы падзяліцца малавядомымі фактамі, расказаць пра падзеі з мінулага літаратурнага і навуковага жыцця, якія яшчэ і яшчэ раз пераглядае і ацэньвае па самых высокіх крытэрыях. Чытачам становіцца відавочным не толькі яго імкненне стварыць як мага больш поўныя, дакладныя вобразы вядомых людзей, але і клопат пра захаванне і працяг навуковых традыцый папярэднікаў.

Сталы таленавіты даследчык у пошуку адкрыццяў заўсёды ўлічвае вопыт папярэднікаў і стварае аснову для пошуку новых талентаў, дбае аб працягу сваёй навуковай справы. Падрыхтоўку кадраў С. С. Лаўшук лічыць адным з прыярытэтных напрамкаў. Кіраўніцтва кандыдацкімі дысертацыямі, работа намеснікам старшыні экспертнага савета № 7 ВАК Беларусі, членства ў саветах па абароне дысертацый пры Інстытуце літаратуразнаўства імя Янкі Купалы, прыём іспытаў у дзяржаўных экзаменацыйных камісіях... Многім даследчыкам Сцяпан Сцяпанавіч даў пуцёчку ў навуковае жыццё.

Ды і сам іх настаўнік працягвае актыўна працаваць і сёння.

Інеса БАЎТРАЭЛІ

Парасоны над сталіцай

Ці варта сумаваць, калі лета не радуе цёпльнай і падаецца, што дажджавыя хмары назусім паглынулі сонца? А, можа, лепш, чым маркоціцца з-за таго, што нельга змяніць, паспрабаваць знайсці ў гэтай сітуацыі хоць нешта добрае? Альбо хаця б паставіцца да яе з іроніяй, як прапануе Фёдар Гурыновіч, чья паэтычная падборка «Прасветлы заклён» адкрывае ліпеньскае «Полымя».

Верш «Парасон» поўны нечаканых параўнанняў і цікавых вобразаў. Лірычны герой — надзвычай мудры, каб не псаваць настрой з-за драбязы і ўсміхацца з часовых назручнасцей:

*Сёння горад — што святліца.
Дождж змывае пыл з вітрын.
Парасонаў над сталіцай —
Як над шхунаю вятрыл.*

*...Мокне чэхаўская дама
Курапаткаю ў аўсе —
Над балонкаю аддана
Парасонік свой нясе.*

Пачуццямі любові да жыцця, замілаваннем яго праўленнямі, а таксама горкім сумам па страчаным і незваротным дзеліцца аўтар на старонках выдання.

Незацяганя вобразы, арыгінальныя думкі — тое, што робіць чытанне лірыкі Фёдара Гурыновіча прыемным заняткам.

З «дажджлівага» верша («Летні лівень») пачынаецца і падборка Вольгі Шпакевіч «Кропляў мёду ў душу». Ад разважанняў аб прыродзе паэтэса пераходзіць на філасофскія абагульненні: «...Суцязшэннем лагода прыходзіць / Пасля грому і ліўню ў жыцці».

Творы паэтэсы не пазбаўлены свежых арыгінальных думак, яркіх вобразаў: «Дождж карункамі празрыстымі / Паднязелі ў шкло машын, / І з крышталёвымі маністамі / Сталі дрэвы ўздоўж шашы».

Але для невялікай падборкі, верагодна, залішняя канцэнтрацыя такіх шматжывальных у паэзіі паняццяў, як «душа» (4 разы), «сэрца» (2 разы) і «сон» (2 разы). Можа, варта паспрабаваць сказаць тое ж самае іншымі словамі?

Заслугоўвае ўвагі і лірыка Івана Карэнды («Я пры сустрэчы Госпаду скажу...») ды Станіслава Валодзкі («Зёлкі радзімы»).

Прозу, прадстаўленую ў выданні, можна ўмоўна падзяліць на вясковую і невяскую. Да першай адносяцца аповесць-быль Уладзіміра Бабкова «Засталася толькі памяць» і два апавяданні Івана Капыловіча. Абодва аўтары выбралі чыста апісальную манеру: тое, што адбывалася на іх вачах, чаму яны былі сведкамі, пададзена як хроніка, без глыбокага аналізу, без высноў і абагульненняў. Письменнікі нібыта імкнуліся захаваць дакладны злепак таго часу, падзей, сялянскага каларыту, каштоўнасць якога — менавіта ў «вясковасці». Так, геранія Уладзіміра Бабкова — юная, але ўжо вядомая

актрыса кіно Наташа — трапляе на лета ў вёску, і ўсе жыхары імкнуцца паказаць, на што яны здольныя, дэманструюць лепшыя свае якасці і ў працы, і ў адпачынку: ладзяць канцэрт, абрадавыя святы. Вучаць і яе абыходзіцца са свойскай жывёлай, упраўляцца па гаспадарцы. Наташа — цалкам станоўчая, чулая і здольная, прыдатная не толькі для шырокага экрана, але і для дапамогі. Сама таго не жадаючы, яна прыносіць у тое асяроддзе гора. Ніхто быццам і не вінаваты, але як тады ва ўсім сэнс?..

На адным дыханні чытаюцца апавяданні пра чалавечыя стасункі, адносіны паміж блізкімі — творы Юлі Арцёмавай (у перакладзе з рускай мовы на беларускую Лены Ян і Юліі Алейчанкі) і Уладзіміра Мажылоўскага «Прадчуванне».

Абодва аўтары праявілі сябе майстрамі заінтрыгаваць, трымаць у напружанні з першага да апошняга сказа і ў выніку моцна здзівіць. Чытаючы апавяданне Юлі Арцёмавай «Каробка з алоўкамі», дзе апісваецца дзяцінства дзвюх сясцёр, бліжэй да завяршэння ловіш сябе на думцы: які ж тут адчай, калі ўсё так бязвоблачна, бесклапотна (агульная назва некалькіх невялікіх аповедаў — «Колеры адчаю»)? І толькі ў апошнім сказе раскрываецца таямніца: «Я дагнала сястру — ёй цяпер заўсёды будзе дваццаць восем...»

Рубрыка «Галасы свету» знаёміць з сучаснай украінскай паэзіяй. Творы Вікторыі Шэвель, Наталлі Дзіціняк, Ірыны Сажынскай і Аляксандра Казінца перастварылі па-беларуску Юлія Алейчанка і Мікола Адам.

Яна БУДОВІЧ

Будзе ўсё!

Проза ліпеньскага «Нёмана» прывечана тэме чалавека на вайне, якому трэба было не проста жыць — ён марыў знайсці сябе і ў звычайным жыцці, што ў нейкай ступені складана зразумець сучасніку. Да герояў твораў незарок пачынаеш ставіцца інакш, калі ведаеш: у аснове — рэальныя гісторыі.

Дакументальная аповесць «Каўказская пара» (аўтар Валерыя Алешка) не выкліча асаблівай цікавасці ў тых, хто чакае напружанага сюжэта ці незвычайнай гісторыі. Гэта аповесць пра сапёраў, якая можа захапіць чытача, знаёмага з ваеннай справай. Без асаблівых уводзінаў аўтар «закідае» нас у іншую рэчаіснасць — і ў гэтым яму дапамагае спецыфічная лексіка. Да таго ж увесь твор характарызуецца ўрыўкаваасцю, недахопамі ў пабудове сюжэта. Магчыма, гэта тлумачыцца тым, што «Нёман» надрукаваў часопісны варыянт цэлай кнігі — «Майстравыя вайны».

У нарысе Раісы Дзейкун «Нябесны ціхход» са станцыі Хойнікі ў адрозненне ад папярэдняга твора падаецца перадгісторыя, ды і аповед больш блізка да ўспрымання звычайнага чытача: тут удзяляецца больш увагі не геранізацыі, а асобе і на вайне, і пасля яе. Цікавы твор і тым, што расказвае адразу пра двух герояў — лёгчыка з Палесся Мікалая Лаўшука і самалёт У-2, асаблівы цуд саветскай авіяцыі.

Найбольш каштоўнымі ў нумары падаюцца невялічкія апавяданні пад агульнай назвай «Вызваленне»:

успаміны пісьменнікаў пра Дзень вызвалення іх горада, пасёлка ці вёскі. У той час Алег Ждан, Мікола Гіль, Марыя Шакун, Фёдар Саевіч, Уладзімір Гніламёдаў былі яшчэ зусім дзецьмі: іх успаміны месцамі яскравыя, месцамі туманныя, але кожны падкупляе непадробнасцю. Так, Мікола Гіль, якому ў 1944 годзе ішоў толькі васьмь год, успамінае пра спадзяванні на будучае жыццё, калі сям'я пакіне лес: «Як жа ўсе чакалі нашых! Чакалі так, як, напэўна, нікога і ніколі на свеце. Асабліва мы, дзеці. Божа, няхай толькі прыйдуць нашы! Мы не ведалі, што будзе канкрэтна, але былі ўпэўненыя: будзе ўсё! Будзе многа-многа хлеба, столькі, што пачнеш есці і ніколі не з'ясі; будуць у мяне штаны — чамусьці абавязкова сінія, з кішэнямі і рамнём; будуць чаравікі — скураныя, чорныя, бліскучыя, са шнуркамі; будзе сцізорык — з двума лёзамі...»

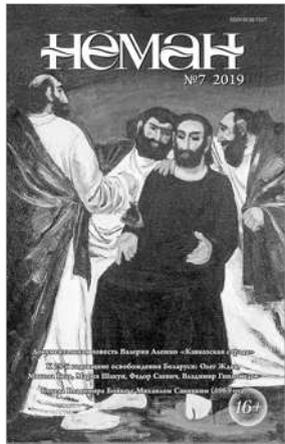
Нізка вершаў «Але сэрца помніць...» Георгія Кісялёва — гэта своеасаблівыя згадкі пра складаньня, але шчаслівыя часы: перыяд дзяцінства і 60-я гады мінулага стагоддзя. Калі творы пра дзяцінства не патрабуюць тлумачэння, то 60-я ва ўспамінах аўтара — не проста маладосць, а перыяд росквіту паэтычных магчымасцей: «Я остася там, в шестидесятих. / Я душой тех лет не превозмог, / Где поэтов роты и десанты / Брели стадионы силой строк». Увогуле, усе творы падборкі пранізаны высокім пафасам, што не заўсёды на карысць страфе: «Всем, кто у чиновного корыта / Поучали нас, как жить

умно / И клеймить культ личности открыто, / Было из Кремля разрешено». Уда-ла выдзяляецца з падборкі верш «Страх падумаць», найбольш шчыры і смелы па сваёй задуме.

Уся падборка «Над морам скрапнёвым...» Ганны-Марыі Сітнікавай прасякнута зусім іншым, чым у вершах Георгія Кісялёва, гульнявым настроем, які чытаецца перш-наперш дзякуючы вобразам: тут і божая кароўка, і матылькі, дзьмухаўцы-парашуты, яблычкі, павуцінкі, верабейкі... Але такія сімвалы не перашкаджаюць паэтэсе звяртацца да сур'ёзных тэм, утвараючы даволі моцны дысананс, бо на ўзроўні ідэі гэта — вершы пра жыццё і смерць.

Уключана ў паэтычную частку нумара і падборка вершаў Мар'яна Дуксы, які сёлета пайшоў з жыцця. Настрой нізкі «Цудоўны храм жывога слова» (пераклад Генадзя Аўласенкі) даволі песімістычны, а тэма справядлівасці і няпраўды ключавая: «Ведь жизнь — как огромный людской стадион, / где каждый как может свой бег завершает, / и всё же на лавры надеется он...»

Яўгенія ШЫЦЬКА

Крочыць за таямніцамі

Проза гэтага нумара склалі творы ўдзельнікаў літаратурнага клуба «Катарсіс» Гродзенскага медыцынскага ўніверсітэта Макара Пашкевіча і Мікіты Валько. Гэта менавіта той выпадак, калі захапленні юнакоў (ім па 20) пераўтвараюцца ў мастацкія творы, вартыя ўвагі

чытача «Малодосці».

Апавяданне Макара Пашкевіча «Крыяўдых», прысвечанае з'яве крыёнікі, носіць гуманістычны кірунак. Такі выбар тэмы цалкам лагічны, улічваючы, што аўтар — студэнт медуніверсітэта, які захапляецца фантастыкай і фэнтэзі, а ў ліку яго любімых аўтараў — Говард Лаўкрафт, Клайв Баркер, Міхаіл Булгакаў, Стывен Кінг... «Крыяўдых» займае толькі некалькі старонак, але закладзеная ў аснову ідэя здольна надоўга затрымаць на сабе ўвагу і, безумоўна, стаць прадметам працяглай дыскусіі. Вартасць спробы Макара Пашкевіча не толькі ў філасофскіх роздумах, якія, несумненна, узнікнуць і ў чытача, але і ў поглядзе чалавека, які звязвае сваё жыццё з медыцынай, хоць яшчэ знаходзіцца на пачатку шляху. Тое, што больш за астатняе цікавіць аўтара ў гэтай тэме, якая сёння хутчэй дазваляе толькі нешта прагназаваць, — гэта не праблема ажыццяўлення экс-

перымента, а будучыня светаўладкавання ў выпадку поспеху, які хутчэй за ўсё прывядзе да абсяцэння чалавечага жыцця.

Наадварот, мінулае (у прыватнасці класічная літаратура і гісторыя навук) хвалюе другога аўтара, які выступіў з апавяданнем «Хеніг Брант. Не ўсё тое золата, што блішчыць». Твор пераносіць у Германію пасля Трыццацігадовай вайны, калі мэтай тагачасных навукоўцаў было стварэнне лекаў ад усіх хвароб і золата з падручных матэрыялаў, а таксама філасофскага каменя, які аб'ядноўваў бы ў сабе ўласцівасці дзвюх папярэдніх знаходак. Адночы галоўнаму герою, па-сапраўднаму зачараванаму толькі золатам, прымроіўся бляск, які, па меркаванні алхіміка, сыходзіў ад адной вадкасці... Неўзабаве хтосьці даведваецца пра гісторыю адкрыцця фосфара Хенігам Брантам, які ўсё жыццё прысвяціў гэтым пошукам і атрымаў увекавечанне імя ў гісторыі.

У адрозненне ад кампазіцыйна і ідэйна традыцыйнай прозы нумара, паэтычная частка больш бунтарская. У падборцы Дашы Бялькевіч (якая, дарэчы, рыхтуе сваю першую кнігу паэзіі) «Я проста чытаю тут вершы» адчуваецца моц і ўпэўненасць. Настроўва — гэта смутак, ціхі і сур'ёзны, які, адчуваецца, ніколі не выльецца ў нецікавую істэрыку ці нудныя галашэнні. Гэта пацвярджае і верш «Проста», які адлюстроўвае адносіны да сябе, да чытача і да паэзіі ўвогуле: «Я проста чытаю тут вершы» — гучыць як сарамлівае апраўданне, / Прызнанне ў чымсьці кепскім. / Што можа быць горш? / Хіба што: / «Я проста спяваю тут песні». Уражваюць і смеласць метафар, і іх дарэчнасць, нават у нейкім сэнсе аргумен-

таванасць, з якімі Даша Бялькевіч звяртаецца да чытача ў паэтычных спробах. Яе вершы дазваляюць не тануць у пошуках нейкіх вечных і часам ужо збітых сімвалаў і метафар, як гэта часта бывае:

*Не пішу пра каханне:
Яно — мярцвяк,
Пра яго альбо добра,
Альбо ніяк.*

«Рэха мірганняў» Ганны Шакель было створана нібыта для правомова ўголас — гэта сапраўдна асалода ад гукапісу. Вершы даволі складаныя для ўспрымання з-за адсутнасці сюжэтаў і насычанасці тропамаі. Але за лірычнай гераніяй хочацца крочыць, каб спазнаць яшчэ больш таямніц, да якіх гэтым разам, магчыма, не дайшла чарга.

*Бэз!
Шапчы шыбам вершы
чацвёравуснымі ратамі,
кальшы шыбы
пяшчотнай калыханкай.
Ліловымі вочкамі
заплюшчы вокны мае,
і буду спаць
пачышчанай рыбай,
бы перламутравую луску
прадаўшы.*

Яўгенія ШЫЦЬКА

Міф горада М.

Звычайны чалавек і асаблівы час — складнікі, якія заўсёды натхняюць творцаў. Але кожны пісьменнік, якім бы аб'ектыўным ён ні імкнуўся быць, будзе свой свет, адрозны і непаўторны. Варта тасць зборніка Алега Ждана-Пушкіна «Аазіс» (Мінск, «Чатыры чвэрці», 2019) менавіта ў своеасаблівым адчуванні свету.

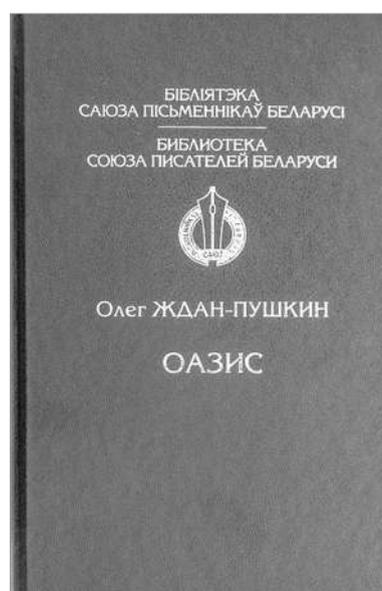
У кнізе дзве аповесці — «Падарожнік» і «Сямейны вечар», а таксама апавяданні пра савецкі час і сюжэты, прысвечаныя беларуска-рускаму памежжю: «Аазіс» і «Трэба цярапець». Усе яны перадаюць атмасферу перыяду ад пасляваенных гадоў да часоў перабудовы. Нягледзячы на розныя часавыя прамажкі, усе гісторыі аб'ядноўвае адна прастора — горада М. (Мсціслаў, радзіма галоўнага героя, ад імя якога ў асноўным выдзена апавед, а таксама самога аўтара) — месца са шматвяковай гісторыяй. Па апісанні яно нагадвае ўсю Беларусь: незаўважнае, ціхае, дзе няма ні карысных выкапняў, ні мора, а побач вырастае шматлюдны прамысловы горада. Ва ўсім гэтым яго шчасце і бяда.

«Выбудоўванне» міфа адбываецца па аповедах сведкаў, па розных чутках і здагадках. Асабліва гэта адчуваецца ў аповесці «Падарожнік», дзе падаюцца збіральныя вобразы пасляваеннага горада і яго жыхароў. У цэнтры твора — гісторыя Андрэя Салаўя і яго сына Цішка, сапраўдная ступень сваяцкасці якіх засталася загадкай: таварышы Андрэя схіляліся да таго, што сын яму не родны. Дадатковую сюжэтную лінію ствараюць пошукі апавядальнікам звестак пра гэтую сям'ю. У нейкім сэнсе твор уяўляе сабой расследаванне, толькі ў якасці аб'екта не герой і не злодзей, а абагульнены вобраз. Нягледзячы на адсутнасць яскравага канфілікту ці непазбежнага супрацьстаяння, гісторыя Андрэя і Цішка скончылася трагічна.

У адрозненне ад цэласнасці папярэдняга твора, наступныя не звязаны нейкім выразным сюжэтам. Гэта асобныя апавяданні пра звычайнае жыццё, якое беспаваротна мяняецца ў надзвычайных умовах: часта прысутнічаюць неадольная рэўнасць ці нявыказаная злосць, якія правакуюць крыўды, сутычкі, бойкі і нават забойствы.

Так, твор «Бацька» знаёміць з варыяцыяй на тэму «злачынства і пакаранне». У сябрука галоўнага героя раптам з'явіўся бацька, што для тых часоў падзея надзвычайная. Але бацька аказаўся былым палітычным зняволеным. Як правіла, такія людзі адразу знаходзілі працу, бо мелі патрэбныя і карысныя прафесіі. Сямейныя былі добрымі бацькамі і мужамі, несямейныя хутка жаніліся. Але герою апавядання быў наканаваны іншы, драматычны, лёс. Прыватныя дэталі складваюцца ў выразную карціну часу, які па-рознаму ўплываў на жыццё людзей. Крыху іншы погляд на праблему ў творы «Дом за ярам», дзе падрабязна апісваецца псіхалогія несправядліва асуджанага чалавека, адносіны людзей да яго. Дарэчы, аўтар не спрабуе аналізаваць прычыны той ці іншай з'явы, сацыяльна-эканамічныя працэсы ці палітычнае становішча. Мэтаі пісьменніка бачыцца імкненне перадаць само жыццё ва ўсіх яго праяўленнях.

Душэўны стан дзіцяці па-майстэрску апісаны ў гісторыях «Усмешка на загадкавым твары» (тэма выбару куміра, часцей асобы жорсткай) і «Кара» (гісторыя пакарання школьнікамі сына паліцая). Адно з найцікавейшых у плане кампазіцыі і шматзначнасці сэнсаў — апавяданне «В стремени привстал...», назву якому даў радок з песні «В бой за Родину». Праз прызму ўспрымання дзіцяці ў ім адлюстраваны падзеі, звязаныя з навіной пра смерць Сталіна. Пабудаваны на

прыёме аналогій твор здзіўляе смеласцю метафар. Увогуле, дзіцячыя вобразы не выклікаюць аніякіх пытанняў — яны выразныя і пазнавальныя. Але часам матывацыя ўчынкаў некаторых дарослых застаецца незразумелай. Напрыклад, у апавяданні «Патэфон» некаторым персанажам не хапае тых рыс, якія маглі б дапамагчы скласці больш арыгінальнаму сюжэту. Часта вобразы дубліруюцца. Часцей за ўсё сустракаецца нягоднік, у процівагу якому выступае дабрадзей, хоць аўтар і дае чытачу магчымасць зрабіць уласны выбар на карысць таго ці іншага персанажа. Нават у кантэксце адной з асноўных тэм твораў — п'янства. Так, твор «Ёсць чалавек!» дазваляе паглядзець на гэтую сітуацыю не з агідай, як звычайна бывае ў рэальным жыцці, а выводзіць з'яву на новы ўзровень успрымання ўжо з першага сказа: «Калі віно падаражэла і зарабіць на яго стала скла-

даней, Цімафею Заглядкіну прыйшла шчаслівая ідэя». То бок, п'янства апісваецца як дадзенасць, неад'емная частка жыцця.

Значную ролю ў горадзе М. займае царква (як інстытут, а не вера сама па сабе). Добраўпарадкаваныя царквы і касцёлы трансліруюць вобразы росквіту і шчасця, запустелыя — духоўнага заняпаду. У творы ёсць і эпізоды пахаванняў, дзе героі адмаўляюцца ад помнікаў. У гэтым бачыцца думка самога аўтара, укладзеная ў разважаны аднаго з персанажаў: «Калі ставіць помнікі, уся зямля пакрыецца каменем. Чалавек павінен растварацца ў вечнасці гэтак жа непрыкметна, як з'яўляецца».

«Аазіс» — гэта ўніверсальныя гісторыі, што маглі адбыцца ў іншым месцы Савецкага Саюза. Магчыма, адбітак крыху накладвае памежны статус горада М.. Нягледзячы на трагічны ці аптымістычны лад асобных твораў, кнігу характарызуе агульны настрой. Пра гэта сведчыць апошні твор, што носіць назву «Трэба цярапець». Увогуле, зборнік патрабуе ўдумлівага і няспешнага чытання з перапынкамі.

Усе персанажы Алега Ждана-Пушкіна дзейнічаюць так, нібыта альтэрнатыўны існуе. Пытанні «быць ці не быць» перад імі не ўзнікае. Апавядальнік амаль не ўмешваецца ў ход падзей — ён хутчэй назіральнік. За гэтым бачыцца імкненне самога аўтара паставіць сябе на месца сваіх герояў, каб у рэшце рэшт зблізіцца з чытачом. Зборнік дазваляе назіраць і за самім творцам, бачыць яго звычкі і схільнасці, аналізаваць стаўленне да самога сябе і да жыцця: «Калі скразняк у грамадстве, таксама спачатку нікому не хочацца канапаціць шчыліны, а можа, супакоіцца... Але халаднее».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Глядзець праз калейдаскоп

Літаратура перамагае час. Такое звычайна кажуць, маючы на ўвазе, што толькі гісторыя вырашае, якія творы сапраўды варты прызнання. Актуальнасць некаторых з іх застаецца бяспрэчнай праз дзесяцігоддзі і стагоддзі. А для некаторых твораў сама сутнасць часу, як непарушнай, неад'емнай часткі структуры свету, — усёго толькі аб'ект для гульні. Да такіх твораў можна аднесці «Залаты час» Аляксандра Веледзімовіча («Кнігазбор», 2018) — зборнік навел пра журналіста Шуру Пераплётава.

Калі не зважаць на тое, што кніга — гэта зборнік навел, падаецца, што чытаеш рамана пра прыгоды маладога журналіста на пачатку ХХ стагоддзя. Прычым увесь час чакаеш, калі ж нарэшце сюжэтная лінія спляецца з фантастычнай: эксперыментамі над сутнасцю свету, жыцця і часу, якія праводзіць доктар Скрабоска. Першыя некалькі частак, а таксама грувасткая поўная назва кнігі — «Залаты час, або Займальныя прыгоды Шуры Пераплётава ў ваколіцах горада Віцебска, праўдзіва прыдуманых пад уздзеяннем трох муз і аднаго аповеда таямнічага прывіда, а часам падгляджання з вышыні птушынага палёту» — адназначна настройваюць на фантастычна-прыгодніцкі рамана са шматлікімі моўнымі і сюжэтнымі каламбурамі.

Тут адразу і можна вынесці класічны прысуд — назва цалкам адлюстроўвае змест кнігі. Чытача чакае такі ж шматслоўны, стракаты апавед, поўны аксюмаранічных або проста абсурдных канструкцый. Праз тэкст дзевяццацца прадзірацца, старанна ўтрымліваючы ў памяці ўсе падзеі, якія праносяцца перад вачыма пад акампанімент бясконцых інтэр'ерных і экстэр'ерных апісанняў. Іншымі словамі, кніга — калейдаскоп ва ўсіх сэнсах. І стылістычна, і сюжэтна. Але агульны каркас у гэтым карнавале колераў і форм ёсць — дзеянне адбываецца ў адным канкрэтным горадзе.

Калі звяртаеш увагу на ўрывчанасць апаведу, канчаткова ўпэўніваешся ў тым, што чытаеш зборнік асобных навел. Галоўны герой Шура Пераплётаў насамрэч не самы галоўны. Цэнтральны персанаж, што аб'ядноўвае ўсе сюжэты лініі, — гэта горада Віцебск. Усе гістарычныя факты і легенды, якія задаюць дэкарацыі для падзей, круцяцца вакол яго. Шура Пераплётаў выступае хутчэй своеасаблівым сімвалам, вечным летапісцам,

прывязаным да горада. Гэта пацвярджаецца і тым, што яго асоба і характар раскрываюцца даволі павярхоўна. Пераплётаў — фонавы персанаж. Нягледзячы на фрагментарнасць, жыццёпіс яго больш-менш складаецца ў адну лінію, але мала што з асноўных апісаных падзей неяк выдзірае да развіцця цэнтральнага сюжэта. Закрадаецца думка, што аўтар ставіць сябе на пазіцыю эксперыментатара, які наўмысна ўсё змешвае вакол аднаго выпадковага чалавека, а кніга, якую мы маем, — вынік гэтага эксперымента.

Асноўная задача журналіста (прычым не толькі метафарычна) — назіраць за горадам. На падзеі, якія адбыліся за межамі Віцебска, аўтар навел толькі намякае або ўзгадвае іх, як быццам яго суразмоўнік-чытач даўно ўсё ведае і не зацікаўлены ў падрабязнасцях.

Віцебск ёсць усюды. Назвы вуліц, зборныя вобразы жыхароў, урыўкі іх характэрных размоў і, нарэшце, дзесяцігоддзі, якія пераключаюцца ў кнізе, як слайды дыяфільма, — усё імкнецца перасяліць дух горада на старонкі кнігі, стварыць эскізную, панарамную карціну таго, што горада перажыў за ХХ стагоддзе.

Эклектычнасцю можна абазначыць і асноўны стыль, у якім вытрымана кніга. Маўленне кардынальна мяняецца ў залежнасці ад дзеючай асобы. Дарэчы, умоўны галоўны герой Пераплётаў валодае не самым адмысловым голасам на фоне іншых персанажаў. Спецыфіка яго прамоў, разваг і дзённікаў іншая: замест адметнай лексікі ў іх увесь час умешваюцца каламбуры, алюзіі, разнастайныя інтэртэкстуальныя выкрутасы. Гэткая стракатая мова захоўваецца ва ўсіх творах зборніка, і таму думкі герояў не заўсёды зразумелыя і простыя для ўспрымання.

Багацце мовы і апісанняў, удала перададзеная атмасфера нібыта падмяняюць сабой прыгодніцкі, захапляльны сюжэт, якога чакаеш на пачатку твора. Вялізная колькасць персанажаў не змяшчаецца ў сьвядомасці, таму ствараецца ўражанне, што большая частка з іх выконвае інтэр'ерную функцыю. Хаця, улічваючы структуру кнігі, не зусім правільна чакаць ад яе поўнай сюжэтнай уладкаванасці.

Ілюстрацыі, падабраныя па тэме кожнай навелы, выконваюць асаблівую ролю — прывязваюць да сапраўднага свету падзеі кнігі, сцвярджаюць рэальнасць

часавая-прасторавая антуражу, у якім яны адбываюцца. Усё ж такі Віцебск як сюжэтна-сэнсавы стрыжань моцна трымае няпростую канструкцыю кнігі.

Зразумела, што ў суцэльную гісторыю навелы складаюцца толькі фармальна — за кошт віцебскага фону і Шуры Пераплётава, а таксама дзякуючы храналогіі падзей і намікам з будучыні пра тое, што адбылося ў мінулым. Спалучыць усё гэта ў адно немагчыма, нават калі змясціць на сцяне вялізную дошку з фотаздымкамі і выразкамі з газет, як у дэтэктыўных фільмах. Нігі сюжэта неаднаразова заблытаюцца. Але наракаць не варта: наадварот, размовы, падслуханыя ў розных вокнах, значна ўзбагачаюць агульную карціну, якую пісьменнік хацеў нам паказаць.

Ствараецца ўражанне, што галоўнае, да чаго імкнуўся аўтар, — здзівіць чытача. Калі гэта сапраўды так, то сваёй мэты ён адназначна дасягнуў. Нягледзячы на ўсе складанасці ўспрымання, апавед трымае ўвагу і не выклікае адчування другаснасці або гульні дзеля гульні. Магчыма, не апошняю ролю адыгрывае замкнёнасць часу і прасторы ў межах адной гісторыі. Акрамя гэтага, «Залаты час» стварае адмысловую прызму для погляду на горада, зірнуць праз якую без дадатковых прылад могуць толькі ты, хто шчыра захапляецца гісторыяй. Кніга і ёсць тая адметная прылада, якая адкрывае іншы пласт рэальнасці для большасці людзей. Чытаць такія творы — як глядзець на горада праз калейдаскоп часоў, якія ён перажыў, легенд, якія хаваюцца ў яго завулках, твары людзей, якія пражываюць падзеі і прыдумляюць гэтыя легенды.

Дар'я СМІРНОВА

Мікола МЯТЛІЦКІ Вокамгненні

Ноч... Акно...
Пакацілася знічка.
Чыркнула па маім сэрцы.

Ластаўчын хвост —
Рагатка,
З якое маленства
У мяне цэліцца
І патрапляе.

Камарыная сетка
Гайдаеца на промнях вечара
Ловіць за стагоддзем стагоддзе

Зялёная майская шышка.
Жывічнае прывітанне
Вечнасці.

Лісіны хвост —
Вяртлявы ўказальнік
Заблытанага шляху.

Узбоўтаны глей.
На дне азярыны
Чэрці затанчылі.

Коніка строкат...
Раніцы з днём
Перастрэлка.

Комін,
Вывыхаючы дым,
Уцягвае
Зоркі-іскрыны.

Лапавухі сабака
Прынюхваеца ў стыні вячорка
І чуе след дыназаўра.

Кросны ў хаціне надрэчнай.
Апошнія ніты
Ззалелага дня.

Валун —
Лоб тугадума-ледавіка,
Што прабіў

Сцяну часу.

Прыгарычы моху —
Астанне падсцілу
З дна гісторыі.

Рухавы качыны вывадак.
У траве
Варушацца жоўтыя
дзьмухаўцы.

Качарга ў качарэжніку,
Уджаленая зыркатым вуголлем,
Студзіць чорны ступак.

Восеньскі дождж.
Шэры,
Як Госпада світка.

Пырскамі ад вясла
Бліскотна
Пасміхаеца раніца.

Пчаліны вулей —
Мільёнаджалае сховішча
Майго дзіцячага страху.

Антэна над дахам хаціны
Упілася-ўсмакталася
У забытаных касмылі
Радыёхвалю.

Ліхтар адзінокі.
Вырваная кубатура святла
З бязмежжа цемры.

Галубы,
Змятаючы крыламі дні за днямі,
Ляцяць праз дзясятая стагоддзе
Майго горада.

Клён загарэўся зырката.
Восень.
Агністаю барвай зашклёныя
Вокны бяз-Люднае* школы.

Падсек жэраха.
Адчуў пружыстую павязь лёскі
З кожнаю клеткай цела.

Верас зацвіў.
Зумам пчаліным азваўся.
Улёгся,
Як выплеснутая з цела
Душа.

Жвірысты пагорак
З вырытай лісам нарою
Вытыркнуў
Жоўты язык пяску.

*Утворана ад імя настаўніцы
Людмілы, якая працавала ў школе.

Рыбакі,
Навудзіўшы ўдосталь показак-
баек,
Закусваюць на ўзбярэжжы
Кансервамі.

На папары колішняга агарода
Красуе града —
Чорны квадрат Малевіча.

Гарады, бачныя з космасу,
Падобныя на зорныя скапленні,
Бачныя нам з зямлі.

Сланечнік —
Сонца з каронай,
Даступна зроку без цьмянага
Шкельца.

Капляца на могілках.
У цёмным кутку
Стаіць нескранута да пары
Каса смерці.

Вінаградная гронка,
Пацалаваная вуснамі Бахуса,
Захмялела ад ішчасця.

Стручок перцу чылі
Нагадаў языку:
Не вытыркайся!

Пачарнелы сумёт,
Умелы на красавіцкіх промнях,
Доўга не дазваляў вясне
Белагруда адкрыцца сонцу.

Ажынік,
Густа аплётшы
Бакавіны канавы,
Начапіў ліпеньскім днём
Чорныя завушніцы.

Кратовы курган.
Эверэст
У ліліпуціі насякомых.

Мухамор у чырвоным
капелюшы.
Белья крапінкі.
Клоўн
На сцэне тэатра смерці.

Будзільнік...
Будзіць не чалавека,
А яго жаданне
Зарабіць грошы.

Гармонік расцягнуў мяхі
І —
Сціслася сэрца
Ад жару каханья.

Пакоша ашчэцілася.
Граюць крывава
Параненыя расінкі.

Чарната вугалю
Уцісла ў сябе
Зеляніну
Дагістарычнага лесу.

Твар акіяна
Вытруціў скулы
Астравоў.

Гледзячы на бабра,
Асіна ад рогату трэслася.
А калі тоўсты камлюк
Неўпрыкмет хруснуў —
Нават падскокнула.

Мудрэц сем разоў мераў,
А дурань
З-за пляча секануў
І перамудрыў мудрага.

Скардзіўся нерат,
Што вочы вялікія, —
Малькі ацалелі.

Кволазубая папшча сама
Не меней пражорлівая,
Як зубастая ішчупачыная.

Ветразь напяўся.
Вецер уткнуўся ілбом.
Сёрфінгіст пачуў крылы.

З гладзі балотнай
Прабіўся гоўстраверхі аер.
Войска вадзяніка,
Ускінуўшы пікі,
Да берага рушыла.

Парк валуноў.
Скамянелы табун,
Што рушыў у Вечнасць.

Пусты кош
Значна цяжэйшы
За поўны баравікоў.
Не раз было ўзважана тое
І мной.

Зыркаты каметы хвост —
Венік-дзяркач,
Якім Вечнасць сіва
Падмятае
Падлогу Сусвету.

Пальцамі старажытнага
скульптара
Вылеплена аблічча
Даўно прамінулага часу.

Паклаў на далонь
Даспелую гронку рабіны —
І ў душы
Успыхнулі зоркі.

Юны Тутанхамон
Пакінуў змрочную піраміды,
Зняў царскую маску
І, нарэшце, праз тысячы год
Стаў усяго толькі
Чалавекам.

Пастрыглі авечку.
Выпусцілі на выган.
І яна, як і жонка алігарха,
Марыць пра новае футра.

Сімпаічныя хлопец
Распавядаў сімпаічнай
дзяўчыне

Пра перавагі
Дабрыні і спагады над
прыгажосцю,

Каб ёю
Часова пакарыстацца.

Высалапіла гарачы язык
Спякота,
Гатовая знішчыць
Усе спадзяванні
На ўраджай.

На зваліцы вясковай
Ляжанку між рознага хламу
Знайшло і кола ад воза —
Дакацілася
Да прыпынку апошняга.

Канец свету
Наступае
Індывідуальна
Для кожнага.

Дзесь спіць пазабыта
Грунвальдскае поле.
Толькі шаблі маланак
Над ім скрыжоўваюцца
Раз-пораз.

Пчала ў павуціне.
Сіліцца вырвацца,
Тузае
Тонкія ніткі
Чалавечых нерваў.

Далакоп
Уткнуў лязо лапаты
У рыжы бугор
Свежавыкапанага жвіру —
Рассек
Гарляк смерці.

Дзве паралельныя лініі
Перасякаюцца толькі
У кропцы чалавечага сэрца.

Конкурс «ПЕРШАЦВЕТ»

Канфеці небасхілу

Нарцысы цвітуць —
Падушка на прасціне травы.
Акапельны плач вадаспаду...

Месяца маналог
Па вёсцы — маўчаннем.
Хрусткі снег...

У лустры

Часу свайго не бачу,
Дзе ўсё — каханне...

Адліга прыйшла,
Расталі палацы са снегу.
Усё зразумеў.

Дзіцячыя сны:
У квецені дрэвы, і сонца
Заўсёды свеціць.

Каханне вядзе
ў новы шлях...

Пачнём спачатку.

Спыні гадзіны.
Сівізна ў валасах,
Цёплыя рукі.

Прышоў. Хата
Прамерзла наскрозь.
Адагрэю яе...

Слухае збожжа
Споведзь каханья.
Паплачам разам...

Замкнёны ў сабе,
Як агеньчык у лесе.
Пакутую моўчкі...

Каметы лятуць,
Канфеці небасхілу.
Захад распрануты.

Лубін квітнее.
Як хмарачосы травы —
Пурпуровыя свечкі.

Максім МАШКІН

Васіль ТКАЧОЎ

Непрадказальнасць

Апавяданні

ШЧАСЦЕ

Уявіце сабе: зіма, сярэдзіна васьмідзясятых гадоў мінулага стагоддзя. На дварэ люты мароз, шалёным воўкам вые завіруха. Гэта адбываецца не дзе-небудзь, а ў далёкім сібірскай райцэнтры. У хаце, праўда, цёпла: дровы ёсць. Але што гэтая цеплыня значыць, калі гаспадар учора добраўна выпіў, а паправіць здароўе няма чым? Хоць памірай. Ну, праўда ж. У крамах, якіх у горадзе некалькі, спіртное стаіць на паліцах, а не купіш — падавай талоны. Лёгка сказаць — падавай... А дзе іх возьмеш, талоны тыя? Свае скончыліся якраз учора, а сам жа не намалюеш!

Дастаецца, вядома ж, ад гаспадара хаты ў першую чаргу і па першае чысло Гарбачову. Ён і такі і гэтакі, — адным словам, горшага кіраўніка краіны не прыдумаеш.

— Не трэба было ўчора напівацца!.. — бурчыць старая.

— Не твая справа! От, заладзіла! Такія, як ты, і падпяваюць Гарбачову! А ён і радуецца — аднадумцаў хапае! За імі далёка хадзіць не трэба — раз свіснуць! Ура! Мы пераможам!..

— Я ж і казала, раіла табе: пакінь хоць кроплю якую на раніцу, бо палячыць дурную галаву не будзе чым, — не саступае ў размове жонка. — Дык не, махнуў на мяне толькі рукою: не лезь туды, куды не просяць! Ці помніш хоць?

— Ат, давялі народ, каб вам, злыдням! — стогне гаспадар і нарэшце лезе на печ. — Ай-вай, паміраю, відаць. Капуч.

Жонка моўчкі праводзіла старога, паспачувала, перахрысцілася. А той з печы пачаў скардзіцца на зяця, які звёз яго малодшую дачку ажно ў Беларусь. Дзе тая Беларусь, ён і ўявіць не можа. Край свету, мабыць.

— Вось каб Верка з намі жыла, яна б у краме рабіла, як і раней, і я не ведаў бы ніякіх праблем, — вытыркнуў галаву з-за коміна стары.

— Дзе б яна ўзяла табе той талон, калі кожны вечар у крамах строга справаздачнасць?! Ведаеш жа, а кажаш, пень стары!.. За той талон з работы выгураць!..

— Маўчы ўжо хоць ты, не сyp мне соль на рану... Дык не, звёз бульбаш дачку!.. І як гэта я адпусціў яе ў белы свет? Навошта? Куды? Дзе ля чаго? Цьфу! А цяпер вась і канцы аддавай... ні за што ні пра што! Ну, і каго выгадалі, скажы?..

— Ой, ой! А то яна ў цябе пыталася, Верка! — смеецца старая. — Сабралася і паехала. Ды і што ёй тут было рабіць? Гляджу во, перабіраю, дык тут і не было за каго выйсці — то крывы, то стары, то п'януха. Як вась і ты. Хопіць, што я нагаравалася.

— Цыц! Распусцілася, бачу, зусім!..

— Пашэнціла, дзякаваць Богу, дачцэ: хоць пажыве там. Вунь ужо і ўнука прычкакалі. А тут ад каго б яна нарадзіла?..

— Ды яна пажыве, а мне хоць памірай, маць вашу ў прайбу!.. — крэкча на печы стары. — Толькі б пра сябе і думалі! Верка — згодны, дарую... Але ж Гарбачоў, антыхрыст, што нарабіў!.. Апошніх мужчын звесці вырашыў! З карэннем выдраць!.. Вымараць!.. А сам, відаць, смочка каньчочок і ў вус не дзьме... — Ён не п'е.

— Багата ты знаеш! Нюхае! А як жа! У дзве ноздры! І ў рэшце рэшт, ты за каго заступаешся? Каго выгароджваеш? Я ў цябе пытаю?!..

Раптам у дзверы пастукалі. Гаспадар насцярожыўся. У старой былі праблемы са слыхам, таму ён паказаў вачыма з-за коміна на дзверы і выгукнуў:

— Глянь, хто там!

На парог ступіла паштальёнка Галька. Яна ўсміхалася і трэсла квітком:

— Скачыце! Вам пасылка! З Беларусі! Шчасце амаль на дзесяць кілаграмаў падваліла, ага! Ад зяця! Во, прозвішча якое дзіўнае: Хам-чук. Амаль Чук і Гек. Першы раз чую... Віктар Іванавіч.

— Зяць, зяць, — заківала галавой старая. — Ён.

— Так што ідзіце, атрымлівайце! На пошце якраз людзей няма!

Стары хацеў сказаць: які дурань у такое надвор'е некуды павалачэцца, аднак успомніў, што трэба тэпаць самому, і не пажадаў сябе называць дрэнным словам, таму толькі падзякаваў і ўслед за Галькай вышмыгнуў з хаты. Перад тым, як прычыніць дзверы, глянуў на старую:

— Цікава, што яны там ужо маглі прыслаць? Ці мы голыя, ці мы галодныя?..

Стары неўзабаве прынес пасылку, акуратна паклаў яе на стол, аддыхаўся і пад пільным жончыным позіркам дрыжачымі пальцамі садраў вэчка. І якое ж было яго здзіўленне, калі пабачыў, што там, загорнутая ў прыгожую новую кашулю, ляжыць бутэлька... «Белавежскай». Стары асцярожна ўзяў пляшку, пачапіў акулеры, і адразу ж зрок выхапіў лічбы: «45»! Ого! Наце вам! Твар яго адразу ж палагоднеў, а рука пачала намацваць на сталі шклянку... Ён ужо забыўся на рэформу Гарбачова і імгненна дараваў усе грахі зяцю, які прыехаў шукаць у тайзе карысныя выкапні, а звёз яго дачку.

— Вось дык выручыў ты сёння мяне, зяцёк! — свяціліся вочы ў старога. — Залаты чалавек, аказваецца! Як ведаў, што хварэю! Ды я б... ды я б, ядрона шыш, абы за каго сваю дачку і не выдаў! Мяне не аблапошыш! Вас багата такіх ахвотнікаў! Ну, маладзіца, сядай да стала, і табе кроплю выдзелю. Паспытаем зяцева лякарства. Сорак пяць градусаў — не абы што! Дзе ты тут у нас знойдзеш, каб была гарэлка вышэй за сорак градусаў! У якой краме? Сорак — і кропка! Ды і хіба ж ён, зяць з Беларусі, дрэнь якую, думаеш, прыслаў бы нам? У такі свет? Так што сёння паміраць не буду. Адкладваецца мерапрыемства. Жыць, толькі жыць! Такі зяць, як наш беларус, іншага мне, як бачыш, і не жадае!.. Золата, а не чалавек!.. Ну, за яго... І за Верку... — Стары выпіў, пакрактаў, пабурчэў на жонку, якая адсунула ад сябе падалей шклянку з півом, а затым спакойна, разважліва прамовіў:

— Трэба на сцяну карту павесіць, няхай тая Беларусь заўсёды перад вачыма будзе... Абвяду чырвоным алоўкам, каб яе добра бачна было... без акулераў... З пенсіі куплю... Яй-бо, куплю!.. І не забароніш!.. А калі на дне заставалася зусім крыху, стары заспяваў, праслязіўся і паабяцаў паставіць зяцю помнік. Пры жыцці. Адно толькі пашкадаваў, што не мог сказаць гэта яму прама ў вочы — цяпер і неадкладна. Далекавата ён усё ж. Не пачуе. А тэлефона няма. Таму давалося пра помнік зяцю паведаміць некалькі разоў сваёй старой, а яго, значыць, цешчы.

Хай ведае і яна, які ён сёння шчаслівы!..

ДЗІВАК

З самага ранку ў Пятровіча сапсаваўся настрой. Вырашыў патэлефанаваць у паліклініку, каб запісацца на прыём да ўчастковага ўрача. Паспрабаваў набраць нумар на дыску тэлефона, а потым заўважыў, што той не падае ніякіх прыкмет жыцця. Маўчыць, і хоць ты што яму! Стары і патрос яго, і нават ад душы мацюкнуўся (хаця гэта рэдка з ім здаралася), але тэлефон хоць бы што. Пятровіч толькі цяпер пашкадаваў, што адмовіўся ад прэзента сына, які неяк прывёз яму свой стары мабільнік: маўляў, сабе я купіў новы, а табе яшчэ, бацька, паслужыць і гэты, бяры і не раздумвай. Не ўзяў. Адмагнуўся: навошта ён мне? Калі што, я і па сваім старэнькім цябе знайду. А з гэтым сотавікам, што ў кішэні насіць можна, паспрабуй разбярся ў мае гады — не для старых ён людзей. Вунь суседка і цяпер не ведае, на якія кнопкі націскаць, хоць паўгода ўжо мае. Калі дачка патлумачыць, што і як, быццам усё зразумела, а вярта той пакінуць старую адну, яна і забывае пра ўсю тую навуку. «А цяпер вась мабільнік і спатрэбіўся. Магчыма, і агораў бы яго, не такі ж я ўжо і дурань...».

Але што было, тое было. Пятровіч запіхнуў тэлефонны апарат у торбу і вырашыў спачатку зайсці запісацца ў паліклініку, а потым — у майстэрню, каб адрамантаваць тэлефон. Без яго — як без рук. Нявыкрутна. Так і зрабіў.

Майстэрня была перад гарадскім скверыкам, маленькая, падобная на тую, што знаходзіцца побач з яго домам і ў якой адным махам робяць ключы на любы манер — нібы блінцы смажаць на патэльні: гатова, атрымлівай!..

Майстар, чалавек прыкладна такога ж веку, як і ён, толькі з акуратнымі белымі вусамі і, па ўсяму

відаць, чалавек добразычлівы, ахвотна ўзяў у рукі апарат, усміхнуўся Пятровічу:

— Запартачыў?

— Так, так. Закапрызіў.

— Зараз мы выявім, што з ім. Не спяшаецца?

— Не, не! Куды мне ўжо спяшацца?

Майстар разабраў апарат, дастаў аднекуль знізу запчастку і, пакуль корпаўся ў тэлефоне, раскаваў — прычым даволі шчыра і цікава — як некалі служыў: спачатку ў званні старшыні, а потым прапаршчыка на аэрадроме, быў ваенным сувязістам. Ён вельмі шкадаваў, што не стаіць цяпер тут паветраная дывізія і што тое начынне, якое абслугоўвала палёты і каштавала вялікіх грошай, раптам стала нікому не патрэбнае. Людзі расцягалі яго і добра яшчэ, калі на цацкі дзецям... Шкада было яму і ўзлётнай паласы, на якой не пакінулі жывога месца.

— Усё, карыстайцеся, — майстар працягнуў старому апарат. — Калі не будзе падаць, паслужыць яшчэ доўга.

Пятровіч асцярожна ўзяў тэлефон, паклаў у сваю торбу, падзякаваў, а калі пацягнуўся за грашыма, спытаў:

— Колькі з мяне?

— Ніколькі. Карыстайцеся на здароўе.

— Як гэта?... — не зразумеў Пятровіч.

— У мяне на такія тэлефоны няма ліцэнзіі.

— Дык вы што, і грошай не бераце?

— Не бяру.

— Дзіўна... — Пятровіч яшчэ раз падзякаваў і нетаропка патупаў у бок свайго дома. «Мо трэба было хоць шакаладку яму купіць? — разважаў ён. — Няёмка неяк атрымалася...»

Перад ганкам прысеў побач з суседкамі на лаве — адпачыць крыху і за людзьмі паназіраць. Бабулькі гаманілі пра сваё жыццё, а калі нарэшце звярнулі ўвагу і на яго, пацікавіліся, адкуль гэта стары тэпае?

— Тэлефон рамантаваў, — адказаў коратка Пятровіч.

Дзіна, самая жвавая старая, якая ўсё і пра ўсіх ведала, адразу ж запыталася:

— У той майстэрні, няйначай, што, як пры камунізме, працуе бясплатна?

— Мабыць... — Пятровіч падняў на старую вочы, здзівіўся: як трапна яна сказала — «пры камунізме». Бач ты!

А Дзіна яшчэ доўга апавядала, як і яна рамантавала там свой тэлефон і што майстар таксама ні капейкі з яе не ўзяў.

— Я нават спачатку пакрыўдзілася, — гаманіла старая. — Хіба ў мяне грошы не такія, як у астатніх? А ён і слухаць не жадае, толькі ўсміхаецца ў свае белыя вусы: у мяне няма ліцэнзіі на хатнія тэлефоны. Божа мой, ды прычым тут ліцэнзія! Бяры за сваю працу. Атрымлівай. Хоць колькі. Хоць рубель, хоць два. Ты ж, дзед, зарабіў. Не ўкраў. Можна, думае, што я падстаўная якая? З падатковай? Ды не здам я цябе, не здам. Не бойся. Я баба свая. Так і не ўгаварыла. Дзівак!..

Што той майстар дзівак, Пятровіч пагадзіўся. А сам падумаў: паболей бы нам такіх дзівакоў!..

Ай Цін: знакавы рыф XX стагоддзя

Ай Цін — вялікі кітайскі паэт. Прастора яго мастацкіх зацікаўленняў распаўсюджваецца і на Беларусь, нашу нацыянальную літаратуру. У 2015—2019 гады па-беларуску выйшлі дзве паэтычныя кнігі Ай Ціна, з'явіліся публікацыі яго вершаў у айчыннай перыёдыцы. Чым жа цікавы паэт, як вымераць маштаб яго творчай асобы? Мы паспрабавалі высветліць гэта разам з сучасным кітайскім паэтам Джыдзі Мацзя, які добра ведаў Ай Ціна.

— Спдар Джыдзі Мацзя, у 2015—2019 гады ў Беларусі былі надрукаваны дзве кнігі Ай Ціна на беларускай мове. Якое практычнае значэнне, на ваш погляд, маюць творчыя здабыткі Ай Ціна сёння?

— Мне вельмі прыемна, што ў Беларусі могуць перакладаць і друкаваць вершы сучаснага кітайскага вялікага паэта Ай Ціна. Няма ніякіх сумненняў, што гэта таксама важнае дасягненне паэтычнага абмену паміж Кітаем і Беларуссю. Таму хачу выказаць сардэчную ўдзячнасць перакладчыкам і выдаўцам гэтых двух зборнікаў вершаў.

Ай Цін з'яўляецца адным з паэтаў, якія пісалі доўгі час, працавалі ў літаратуры не адно дзесяцігоддзе, мелі вельмі важныя для розных перыядаў творы, якія цесна звязаны з эпохай, у якой ён жыў. Можна сказаць, што ён — адзін з самых таленавітых паэтаў у гісторыі сучаснай кітайскай паэзіі XX ст. Як у паэта з вельмі развітым грамадскім інстынктам, усе яго творы з'яўляюцца найбольш выразнымі сімваламі паэзіі той эпохі. На міжнароднай паэтычнай ніве ён шырока вядомы як адзін з чатырох вялікіх «левых» народных паэтаў свайго часу. Сярод іх, дарэчы, — рускі Уладзімір Маякоўскі, чылійскі мастак слова Пабла Неруда, турэцкі творца Назым Хікмет. Глыбінным і паэтычным кантэкстам і прастай, адначасова вытанчанай тэхнікай Ай Цін да сённяшняга дня аказвае глыбокі ўплыў на творчасць сучасных кітайскіх паэтаў. Можна сказаць, што ён паэт, які сапраўды стаў класікам. Так, класікам, і я думаю, па маштабе не меншым, чым Лі Бо, Ду Фу ці Су Шы.

— Магчыма, прыгадаеце свае сустрэчы з Ай Цінама...

— Я быў і застаюся паслядоўнікам Ай Ціна з самых юных гадоў. Яго паэзія істотна паўплывала на маю творчасць. З 1980-х (нагадаем, што Ай Цін нарадзіўся ў 1910 годзе, а памёр у 1996 годзе. — К. Л.) у мяне было шмат магчымасцей сустрэцца з гэтым вялікім паэтам і самому пачуць яго прамовы. Асабліва пасля 1990-х гадоў, калі мы разам былі сябрамі Саюза кітайскіх пісьменнікаў. Канечне, тады было больш магчымасцей сустрэцца. Ён быў вялікім гумарыстам, самым смешным чалавекам, якога я калі-небудзь сустракаў. І ён таксама адзін з нямногіх, каго я магу назваць мудрым чалавекам. Ён у сваім жыцці перажыў шмат пакут. Сярод іх былі і асабістыя пакуты, былі і пакуты за краіну і народ. Ай Цін — сапраўдны салдат, які заўсёды можа цесна звязаць асабістыя нягоды і памкненні з нягодамі і перспектывамі краіны і нацыі. Ён быў вялікім гуманістам і грамадзянінам свету. Спачуваў і аказваў велізарную падтрымку слабым у барацьбе за свабоду і волю, завязаў сяброўства з многімі важнымі паэтамі XX стагоддзя з розных краін. Ай Цін памёр у Пекіне 5 мая 1996 года. У той дзень я напісаў для яго верш пад назвай «Рыф», ён таксама некалі напісаў аднайменны верш. Я думаю, што Ай Цін і ёсць бесмяротны рыф нашага стагоддзя.

— Так, Ай Цін пражыў насычанае, напоўненае жыццё. Якія маральныя якасці ён шанаваў больш за ўсё?

— Сапраўды, жыццё Ай Ціна было надзвычай насычаным. Ён перажыў эпоху радыкальных пераменаў у такой вялікай усходняй краіне, як Кітай. І стаў сведкам таго, як прыгнечаная нацыя здабыла незалежнасць, свабоду народа і краіны. Самым важным падаецца тое, што ён, застаючыся паэтам, перавярнуўшы горы кнігі, засвойваючы зробленае папярэднікамі, не хаваўся ў

рабочым кабінце, а ўдзельнічаў у вялікай сацыяльнай рэвалюцыі. Няхай пасля на яго долю выпала нямаля пакут, аж да несправядлівага абыходжання і здэкаў, але ён ніколі не адмаўляўся ад сваіх ідэалаў. Яго творы глыбокія, бясхитрасныя, сур'ёзныя і адкрытыя. Асабліва — доўгія вершы, строгія і натуральныя, а іх ідэалагічная прырода закладзена ў творчых формах, у творах 1940-х гадоў. Можна сказаць, гэта самыя характарныя творы ў гісторыі кітайскай паэзіі.

— Ай Цін жыў у Еўропе, Францыі, наведваў Саветскі Саюз і Паўднёвую Амерыку. Як гэта паўплывала на яго творчасць?

— Ай Цін у маладосці вучыўся ў Францыі, у асноўным вывучаў жывапіс. Канечне, у той час ён таксама прачытаў велізарную колькасць твораў французскіх

ных мудрых тлумачэнняў, якія тычацца паэтычнай творчасці.

— Што Ай Цін думаў пра жывапіс? Ці спрабаваў ён калі-небудзь сам заняцца жывапісам?

— Я бачыў толькі эскізы некалькіх яго карцін. Пазней ён стаў вядомы як паэт, таму мне складана больш дакладна ацэньваць яго карціны. Аднак магу сказаць, што, калі б ён працягваў маляваць, адназначна стаў бы выдатным мастаком. У некаторым сэнсе, жывапіс і паэту сапраўднаму трэба разумець.

— Як Ай Цін успрымаў літаратурную крытыку і ці дапамагала яна яму ў паэзіі?

— Трэба разумець, што ён — паэт, які прайшоў добрую падрыхтоўку. І, канечне ж, ён таксама з'яўляецца паэтычным крытыкам з глыбокімі тэарэтычнымі ведамі. Варта звярнуць увагу на яго крытычную працу — «Паэтыку». Як толькі вы прачытаеце яе, на многія пытанні імгненна самы знойдуцца адказы. Што тычыцца таго, паўплывала на яго кітайская паэзія ці не, у гэтым няма сумненняў. Зразумела, паўплывала. Але я павінен сказаць, што гэтыя ўплывы не абавязкова з'яўляюцца прамымі. Любы кітайскі паэт, які піша на сваёй роднай, нацыянальнай мове, не зможа перарваць сувязі з традыцыямі. Традыцыйная паэзія заўсёды з'яўлялася важкім аспектам, які дае спажытак паэтам. Я думаю, што Ай Цін у гэтым плане не выключэнне.

— Ці ведаюць сучасныя кітайскія чытачы пра творчасць Ай Ціна?

— Ай Цін — паэт, які ўжо сёння стаў класікам. Яго зборнікі вершаў перавыдаюцца шмат разоў на год. І для Кітая з яго насельніцтвам, мноствам выдавецтваў выпадак Ай Ціна ўсё ж унікальны. Многія з яго твораў увайшлі ў падручнікі для сярэдніх агульнаадукацыйных школ і ўніверсітэтаў. Плынь яго чытачоў не змяняецца, а папаўняецца і папаўняецца. І самым захапляльным падаецца тое, што сярод моладзі, якая нарадзілася пасля 2000 года, знойдзецца шмат людзей, якія любяць паэзію вялікага Ай Ціна. Гэта пацвярджае, што сапраўдную каштоўнасць мае духоўная паэзія. Менавіта яна будзе жыць у грамадстве будучыні. Адрозна ж гадваецца вядомае выказанне вялікага рымскага паэта Гарацыя: «Стварыў помнік я, бронзы адлітай мацней».

Кірыл ЛАДУЦЬКА
Пекін — Мінск.

паэтаў, асабліва Рэмбо, Апалінэра і іншых сімвалістаў і сюррэалістаў. Калі ён толькі вярнуўся дадому, стаў перакладаць творы бельгійскага франкамоўнага паэта Верхарна. Заўважна, што ў сваіх ранніх творах Ай Цін трапіў пад уплывы Верхарна. У 1950-х Ай Цін і паэт Сяо Сан наведвалі Чылі, адкрылі для сябе і для кітайскай паэзіі Паўднёвую Амерыку. Яны паехалі, каб папрысутнічаць на святкаванні 50-годдзя Пабла Неруды. Важкім вынікам гэтага творчага візіту стала яго паэма «На Чылійскім мысе». Хаця я думаю, што самае важнае і тое, што Ай Цін — майстар, які змог выдатна спалучыць у сваёй творчасці ўплывы кітайскай і заходняй паэзіі, асабліва гэта тычыцца яго прастай унутранай мовы. А гэтаму варта старанна вучыцца сённяшнім паэтам.

— Пра каго з рускіх паэтаў у Ай Ціна засталіся самыя глыбокія ўспаміны? Хто стаў найбольш блізікам для яго?

— Падчас гутарак з ім у мяне склалася ўражанне, што ён чытаў вельмі многіх паэтаў. Гаварыў пра Уладзіміра Маякоўскага, Сяргея Ясеніна, Барыса Пастарнака і некаторых іншых знакавых паэтаў 1950-х гадоў. Канечне, ён таксама згадваў і многіх іншых заходніх паэтаў, з паваягай і прыхільнасцю ставіўся да іх.

— Які статус, на яго погляд, займала кітайская паэзія ў сусветнай літаратуры?

— Калі Ай Цін ступіў на творчы шлях, яго паэтычныя формы, несумненна, у асноўным знаходзіліся пад уплывам замежных вершаў. Але ён таксама вельмі шанаваў нашу класічную паэзію, бо ні адзін кітайскі паэт не можа ігнараваць яе велічыню і значнасць. Я не чуў ад яго агульнай ацэнкі, але лічу, што кітайская класічная паэзія, асабліва часоў дынастыі Тан, — залаты век у гісторыі не толькі кітайскай, але і сусветнай паэзіі ў цэлым. Я веру, што ў Ай Ціна былі такія ж погляды і высновы на гэты конт.

— І ўсё ж такі, як Ай Цін ставіўся да класічнай паэзіі, каго ён лічыў найбольш знакавым, прадстаўнічым?

— Што да яго пазіцыі і меркаванняў адносна паэзіі, я прапанаваў бы перакласці яго «Паэтыку» на беларускую мову, такім чынам вы непасрэдна зразумеце яго эстэтычныя погляды на літаратуру і шэраг яго ўнікаль-

КАРОТКАЯ ДАВЕДКА

Паэт Джыдзі Мацзя, выхадзец з народнасці І, нарадзіўся ў чэрвені 1961 года ў Ляньшань-Гіскай аўтаномнай акрузе, найбуйнейшым месцы пражывання гэтай народнасці на паўднёвым захадзе Кітая. Джыдзі Мацзя з'яўляецца адным з самых цікавых, прадстаўнічых паэтаў сучаснага Кітая, уплывовым паэтам на міжнародным узроўні. Яго паэтычныя тэксты перакладзены амаль на 30 моў свету. Атрымаў 3-ю прэмію «Кітайская новая паэзія», Літаратурную прэмію Го Мажо, літаратурную прэмію «Чжуан Чжунвэнь», памятную літаратурную ўзнагароду Шолахава, ганаровую ўзнагароду «Мяккасць і цвёрдасць у вершах», міжнародную прэмію грамадства кітайскіх пісьменнікаў «Душа кітайскай паэзіі», паўднёва-афрыканскую прэмію «За гуманізм», прэмію «Еўрапейская паэзія і мастацтва Гамера», прэмію «Выдатная паэзія» румынскага часопіса «Сучаснае пакаленне», прэмію «Паэзія горада Бухарэста», прэмію «Сярэбраная вярба» за дасягненні ў галіне паэзіі Каралеўскага каледжа Кембрыджскага ўніверсітэта ў Англіі, прэмію Фенікса польскага экспрэсіяніста Тадэвуша Міцінскага. Спдаром Джыдзі Мацзя быў заснаваны Міжнародны фестываль паэзіі на возеры Цынхай, а таксама Цынхайскі міжнародны паэтычны круглы стол, Міжнародны тыдзень паэзіі ў Січане Ляньшань-Гіскай аўтаномнай акрузы і Міжнародны тыдзень паэзіі ў Чэнду. Цяпер з'яўляецца сакратаром і намеснікам старшыні Саюза кітайскіх пісьменнікаў.

Шукаць адрозненні і спалучаць сусветы

Мы наўрад ці можам прайсці дарогі ўсёй зямлі. Яна часам падаецца не менш бясконцай па сваіх абсягах, чым касмічныя прасторы. Але знаходзяцца людзі, што імкнуцца вырвацца наперад. Людзі, якія смела адольваюць розныя дарогі. Яны пракладаюць свае шляхі праз акіяны і пустыні, праз тундру і горныя перавалы...

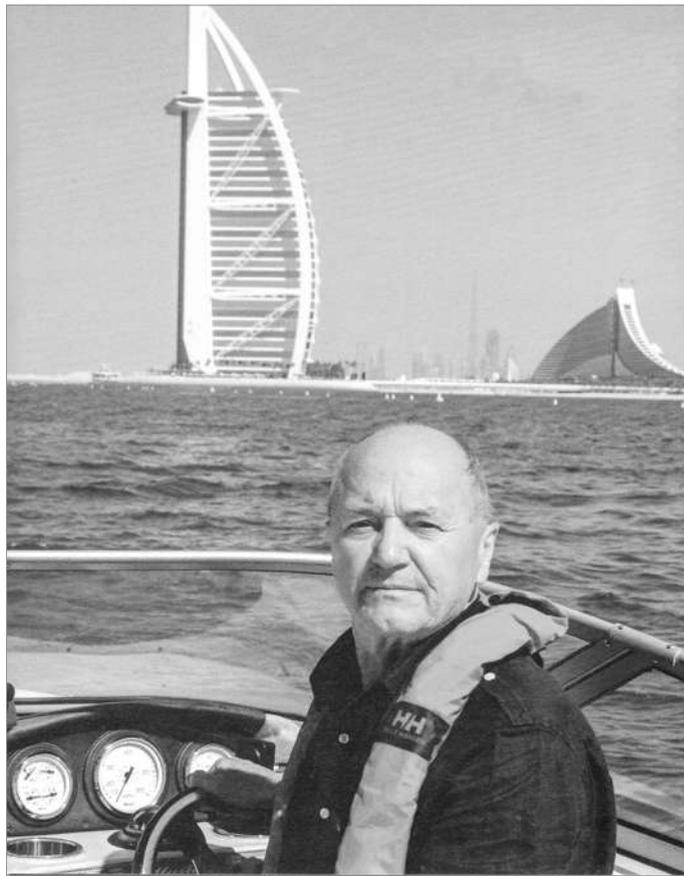
Сярод такіх яркіх вандроўнікаў — наш сучаснік, італьянскі і польскі рэпарцёр-падарожнік Яцэк Палкевіч, які нарадзіўся ў Германіі ў працоўным лагеры ў 1942 годзе. Член Рускага геаграфічнага таварыства і член Каралеўскага геаграфічнага таварыства ў Лондане. Падарожнічаў па слядах легендарнага Дзерсу Узала. На вярблюдах абышоў Гобі і Сахару. Забіраўся ў самыя глыбіні В'етнама, Амазоніі, Перу, Патагоніі, іншых мясцін. Напісаў больш як 30 кніг, што выдадзены на розных мовах свету. Сотні артыкулаў, рэпартажаў надрукаваны ў польскіх, італьянскіх, расійскіх часопісах і газетах. Шмат Яцэкам Палкевічам зроблена і ў плане трэніроўкі спецыялістаў па антытэрарыстычнай дзейнасці ў экстрэмальных умовах. У тым ліку — і на тэрыторыі Расіі.

Расказваючы пра свае вандроўкі, не забываецца Яцэк Палкевіч і на сваіх папярэднікаў. У кнізе «Па бездарожжы свету» падарожнік і публіцыст піша пра Бенядзікта Дыбоўскага (1833—1930), які нарадзіўся ў Навагрудскім павеце на тэрыторыі Беларусі. Бенядзікт Дыбоўскі — географ, золаг, медык, лінгвіст, грамадскі дзеяч. Уздзельнік паўстання 1863—1864 гадоў.

На карце азіяцкай часткі Расіі ёсць мноства назваў, дадзеных у гонар палякаў. Усё пачалося з 1889 года. Менавіта тады на пасаджэнні праўлення Рускага геаграфічнага таварыства ў Пецярбургу вядомы геолог і даследчык Арктыкі Эдуард Топаль прапанаваў назваць нядаўна адкрыты ў Якуціі вялікі горны краі ў гонар яго адкрывальніка Аляксандра Чэкановаўскага. Прапанова Эдуарда Топала была прынята, і ў хуткім часе ў доўгім спісе паважаных і заслужаных для навукі імёнаў з'явіліся польскія імёны. У прыватнасці, імя Бенядзікта Дыбоўскага было дадзена горнаму масіву ў цэнтральнай частцы вострава Берынга.

Прафесар Львоўскага ўніверсітэта, урач, прыродазнаўца, лінгвіст і этнограф Бенядзікт Дыбоўскі ў час, калі знаходзіўся на катарзе ў Сібіры, пачаў адным з першых займацца шматбаковымі даследаваннямі фаўны гэтага рэгіёна. У 1877 годзе ён быў памілаваны і вярнуўся ў Польшчу. А зусім хутка, праз год, зноў паехаў на Камчатку. Ён вывучаў культуру айнаў, ітэльменаў і каракаў, за што быў адзначаны залатым медалём Рускага геаграфічнага таварыства. Двойчы пабываў на Камандорскіх астравах, дзе аказаў дапамогу найбяднейшым жыхарам астравоў, садзейнічаў прывозу туды коней і аленяў. А таксама ўкараняў культуру вядзення сельскай гаспадаркі і агародніцтва. Менавіта ён пачаў займацца развядзеннем коз і трусаў, што стала для мясцовых жыхароў сапраўдным шчасцем. Ён праславіўся таксама як урач-філантроп, які не прымаў узнагароджвання ад пацыентаў.

Напрыканцы ліпеня 2013 года я сустрэкаўся з губернатарам Камчацкага краю Уладзімірам Ілюхіным. У час візіту, які быў звязаны з місіяй «Па слядах польскіх даследчыкаў Сібіры», мы ўзгаднілі правядзенне сярод жыхароў Камчацкага краю мультымедычнага конкурсу, звязанага са 180-годдзем з дня нараджэння польскага даследчыка Бенядзікта Дыбоўскага. Ён павінен быў нагадаць пра гістарычныя дасягненні вучонага, які знайшоў у гэтым куточку сваю другую радзіму. Галоўнай узнагародай у конкурсе была абвешчана паездка ў Польшчу для двух чалавек. І ажыццяўленне паездкі забяспечваў Польскі нацыянальны цэнтр культуры, які запрашаў пераможцаў

на адкрыццё фотавыстаўкі Гжэгажа Літыньскага «Па слядах польскіх даследчыкаў Сібіры». Адначасова з абвешчэннем імя пераможцы ў конкурсе планавалася ўсталяваць памятную дошку, прысвечаную Бенядзікту Дыбоўскаму. Журналіст радыёстанцыі «Радыё СВ» Вера Ступнікава заўважыла: «Дыбоўскі заслугоўвае не толькі памятнай дошкі, але і вялікага помніка». А дырэктар Кронацкага дзяржаўнага запаведніка Ціхан Шпілёнак заявіў: «Нельга забываць гісторыю даследаванняў Камчаткі... Мы дакладна акажам падтрымку прапанове Яцэка Палкевіча, якая тычыцца нашага рэгіёна і польскага даследчыка ўнікальнай прыроды паўвострава».

Шмат хто з польскіх патрыётаў, якіх выслалі сюды на катаргу, аддаючы набытай імі новай радзіме ўсю сваю душу, усе свае здольнасці, стваралі гісторыю Польшчы і Расіі. Мала пра якую нацыю можна сказаць, што яе прадстаўнікі адыгралі вялікую ролю ў развіцці гэтай часткі Азіі. Праўда, іх нашчадкі страцілі сваю нацыянальную ідэнтычнасць і сёння ўжо не валодаюць польскай мовай, не ведаюць найважнейшых традыцый. Але часта іх польскія карані дрэмлюць у глыбінях іх душ. Напрыклад, заслужаная парашутыстка, юрыст на пенсіі, падпалкоўнік міліцыі Францішка Зарэмбінская з Іркуцка адкрыта, шчыра расказвала нам, што яе дзеці не ведаюць польскай мовы, але ўнукі ўжо ведаюць. І яна гэтым ганарыцца. Прыклады такога адраджэння польскіх каранёў не рэдкія. Пра гэта я ведадаўся падчас сустрэч з жыхарамі гарадоў. Так узнікла выдатная магчымасць зрабіць Польшчу бліжэйшай да расіян.

Ларыса Забродская, віцэ-губернатар Іркуцкай вобласці, сказала падчас сустрэчы: «У маіх жылах ёсць і часцінка польскай крыві, пра гэта, дарэчы, сведчыць і маё прозвішча. Палякі ўнеслі значны ўклад у гісторыю Рускага геаграфічнага таварыства. Менавіта яны, поруч з дзекабрыстамі, у жорсткія часіны царызму актыўна садзейнічалі навуковаму і культурнаму развіццю байкальскага рэгіёна».

Прымаючы ў сябе нашу місію, старшыня абласнога аддзялення Рускага геаграфічнага таварыства Леанід Карытны падкрэсліў надзвычай высокі ранг нашай місіі, якая мае сваёй мэтай умацаванне дружбы паміж двума славянскімі народамі. «Я спадзяюся, — заўважыў ён, — што ваша праца істотна дапаможа ўсталяваць гістарычную справядлівасць. А таксама аднавіць памяць пра тых выдатных людзей і на іх радзіме. Каб і іх суайчыннікі, і мы, сібіракі, маглі імі ганарыцца».

Пераклаў з польскай мовы Кастусь ХАДЫКА

Чакай нас, Слонім!

Дзень беларускага пісьменства стаў для беларусаў, ды і не толькі, падзеяй куды больш значнай, чым гулкае свята.

Сталіцы свята — Заслаўе, Полацк, Навагрудак, Тураў, Мсціслаў, Рагачоў, Нясвіж, Глыбокае... Колькі эмоцый, пачуццяў, хвалюючых імгненняў, згадак, якія турбуюць уяўленне, стаіць за гэтымі велічымі назвамі. Давайце вернемся туды, няхай сабе і ў думках, дзе свята дыхае духоўнымі каштоўнасцямі Іванаўскага краю. Пад апошнія акорды заключнага канцэрта на галоўнай сцэне яшчэ адзін Дзень беларускага пісьменства ўваходзіць у гісторыю. І ў той жа час рэхам разносяцца словы старшыні Слонімскага райвыканкама Генадзя Хоміча: «Запрашаем у наступным годзе сустрэцца на слонімскай зямлі». І зноўку закручваецца калаўрот святочных клопатаў...

Здаецца, да вераснёвых урачыстасцей часу яшчэ хапае. Але ж свята ўжо даўно перарасло рэспубліканскі ўзровень і набыло міжнароднае гучанне. Нацыянальны аргкамітэт па правядзенні Дня беларускага пісьменства пільна сочыць за падрыхтоўкай. Не так даўно перадсвяточны Слонім трымаў справаздачу перад аргкамітэтам на чале з яго кіраўніком — намеснікам Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Ігарам Петрышэнкам. Прадстаўнічая дэлегацыя наведла цэнтральную частку горада. Менавіта тут будуюць праходзіць асноўныя падзеі святочнай праграмы.

У дакументальных крыніцах Слонім — Услонім (заслон) — упершыню згадваецца ў 1252 годзе. Навукоўцы перакананы: жыццё кіпела тут значна раней — горад-крэпасць быў заснаваны ў VIII—IX стагоддзях. У 1591 годзе горад атрымаў магдэбургскае права. Са Слонімам звязана імя Льва Сапегі, які займаў высокія пасады ў Вялікім Княстве Літоўскім. Прадстаўнікі аргкамітэта наведлі месца, дзе падчас Дня беларускага пісьменства ўзнямецца на пастаменце бронзавы Леў Сапега, вышыняй у тры метры.

1 верасня ў 11 гадзін менавіта з уганаравання Льва Сапегі пачнуцца святочныя ўрачыстасці. Пасля — шэсце ганаровых гасцей, дэлегацыі Саюза пісьменнікаў Беларусі да галоўнай пляцоўкі, размешчанай побач з райвыканкамам і Домам культуры.

У Дзень беларускага пісьменства гарадскі парк стане дзіцячай пляцоўкай. Для хлопчыкаў і дзяўчынак прадугледжаны сустрэчы з пісьменнікамі, героямі твораў, кніжны кірмаш, гульні.

Падчас адкрыцця свята на малым канале Агінскага адбудзецца воднае шоу. Галоўны рэжысёр праграмы Ніна Восіпава гаворыць пра творчае падабенства з культурнымі традыцыямі часоў Мікалая Казіміра Агінскага, які стварыў ансамбль вакалістаў і інструменталістаў, што не саступаў у майстэрстве лепшым музычным калектывам Заходняй Еўропы.

Дарэчы, тэатральныя відовішчы ў XVIII стагоддзі маглі назіраць каля тысячы чалавек. Столькі ж гледачоў будзе запрошана і ў Слонім на адкрыццё Дня беларускага пісьменства і ўручэнне Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Што тычыцца канцэрта — закрываць свята, то яго могуць пабачыць каля 15 тысяч гараджан і гасцей Дня беларускага пісьменства.

Алена СТЭЛЬМАХ

Сюжэт і наваколле

Настасся Хобатава «Прыбліжэнне», 2018 г.

У Палацы мастацтва адкрылася выстаўка секцыі манументальна-дэкаратыўнага мастацтва Беларускага саюза мастакоў «Іншы ракурс». У экспазіцыі прадстаўлены жывапісныя палотны творцаў-манументалістаў. Усяго на выстаўцы — каля 120 работ.

Выстаўка «Іншы ракурс» прадстаўляе станковы жывапіс сяброў секцыі манументальна-дэкаратыўнага мастацтва. Жывапісныя работы аўтараў вылучаюцца на фоне калег, якія працуюць толькі ў станковым жывапісе. Іх творы адрозніваюцца большай індывідуальнасцю, абагульненасцю колеравых плоскасцей і танальных суадносін, перавагай фармальнага падыходу ў пабудове кампазіцыі, прымяненні аўтарскіх тэхнік і актыўным уключэнні разнастайных матэрыялаў у жывапісную прастору палатна. Ідэя праекта належыць старшыні секцыі Васілю Зянько.

— Гэтая выстаўка, на мой погляд,

вельмі цікавая з’ява ў мастацкім асяроддзі, — кажа мастацтвазнаўца Наталля Сяліцкая. — Такі праект ладзіцца раз на два гады. Гэта своеасаблівы зрэз таго, што робяць мастакі і як яны развіваюцца. Праект атрымаў назву «Іншы ракурс», таму што манументалісты — мастакі, якія мусяць валодаць шырокімі тэарэтычнымі ведамі. Ім трэба мець навыкі, якія дазваляць ствараць работы ў прасторы горада, інтэр’ера. А тут яны прадстаўлены ў абсалютна іншым амплуа.

Сапраўды, манументальнае мастацтва існуе пераважна ў фармаце горада, часта яго аб’ектамі з’яўляюцца фасады будынкаў, інтэр’еры, гарадское аблічча. Дзякуючы творчасці беларускіх мастакоў-манументалістаў, за паўстагоддзя было створана ўнікальнае эстэтычнае аблічча многіх гарадоў нашай краіны. Манументальнае мастацтва, перажыўшы ў 1990-я гады перыяд заняпаду, сёння зноў запатрабавана і актуальнае. Грунтуючыся на традыцыях, закладзеных яшчэ Гаўрылам Вашчанкам, Аляксандрам Кішчанкам, Міхаілам Савіцкім, Уладзімірам Стэльмашонкам, манументальны жывапіс развіваецца, узбагачаецца новымі тэхнікамі на аснове сучасных матэрыялаў. Па-новаму працываюцца і адлюстроўваюцца традыцыйныя тэмы.

— Мастак-манументаліст заўсёды думае прасторай і творы супастаўляе з ёю, — тлумачыць Наталля Сяліцкая. — Аўтарам цікава, як сюжэт і наваколле будуць завязаны ў асяроддзі. Пазнаёміцца з творчасцю гэтых аўтараў можна толькі на вуліцах гарадоў, а тое, што яны робяць у майстэрні, можа ўбачыць не кожны. Для гэтага і стваралася выстаўка, каб паказаць, як манументаліст развівае мысленне праўленнем сябе ў розных напрамках мастацтва.

Разнастайнасць жанраў і сюжэтаў экспазіцыі ўражвае. Прыгажосць чалавеча-

га цела паказвае серыя карцін Уладзіміра Кандрусевіча. Адзінства прыроды і чалавека адлюстроўваюць работы Васіля Зянько. Аматарам аўтапрама прыйдуцца па душы карціны Ільі Маланава. Доўга можна любаватца краявідамі Уладзіміра Зленкі, Сямёна Дамарада, Віктара Нямцова. Прымушаюць задумацца пра веч-

Віктара Нямцова.

Цікава прасачыць агульныя рысы ў творчасці мастакоў. Так, напрыклад, Васіль Матусевіч — знакаміты вітражыст, хоць і піша фарбамі, але ўсё роўна стварае жывапісныя вітражы. А Стас Гурскі выкарыстоўвае не толькі акрылавыя або алейныя фарбы, але і тынкоўкі

Каміль Камал «Мішэль Нэстрадамус», 2012 г.

нае карціны Каміля Камала, Генадзя Козела, Андрэя Пяткевіча і многіх іншых аўтараў.

— Экспазіцыя атрымалася ўдалай. Улічваючы, што ў межах вялікай прасторы размешчана не такая і вялікая колькасць работ, то няма перанасычэння для публікі, — працягвае Наталля Сяліцкая. — Кожная работа ўдала праглядаецца з розных бакоў. Выстаўка мае вектарны падзел. Нават адчуваецца ў рамках кожнай адзеленай прасторы эфект персанальнай міні-выстаўкі. Менавіта так экспануюцца карціны Генадзя Козела і

Генадзь Козел выкарыстоўвае глыбокія тэарэтычныя веды ў напісанні карцін. Адчуваецца, што гэты чалавек працуе з прасторай і інтэр’ерамі.

Выстаўка «Іншы ракурс» кожны раз становіцца эксперыентам для арганізатараў: тут складана думаць толькі пра тое, як будзе фарміравацца экспазіцыя або хто ў ёй будзе ўдзельнічаць. Вельмі важна расказаць, што кожны мастак не проста жыве і працуе па натхненні, але і стараецца развівацца.

Вікторыя АСКЕРА

Пераасэнсаванне

Выставачны праект у Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў «Разам мы сіла!» прыехаў з Азербайджана. Паколькі ў Баку прайшлі I Еўрапейскія гульні, гэтая выстаўка была створана спецыяльна да спартыўных падзей Мінска — II Еўрапейскіх гульняў. 23 скульптары прынялі ў ёй удзел і стварылі ўнікальныя работы па 20 відах спартыўных дысцыплін.

Мастацтва і спорт спрадвек звязаны. У Старажытным Рыме і Грэцыі спорт з’яўляўся неад’емнай часткай выхавання юнакоў. Адну з найважнейшых роляў для стварэння ў грамадстве спартыўнай атмасферы і здаровага ладу жыцця займалі рознага кшталту гульні — алімпійскія, істмійскія, піфійскія, панафінейскія і іншыя. Першапачаткова на гэтых гульнях атлеты спаборнічалі толькі ў кіданні дыска і бегу, але пазней колькасць дысцыплін павялічылася, з’явілася больш відаў бегу, барацьба, кіданне дзіды і ег на калясніцах.

Мастацтва старажытных грэкаў дэманстравала, якім, па іх уяўленні, мусіць быць кожны чалавек: фізічна добра складзеным, прыгожым цела, душой і гарманічна развітым. І такі вобраз атлета ў антычнай Грэцыі з’яўляўся распаўсюджаным у скульптуры. У вядомых творах старажытнагрэчаскага скульптара Паліклета «Дзіадумен» і «Дарыфор» быў створаны кананічны вобраз атлета, які пазней стаў узорам для пераймання. Паліклет у дадатак да скульптуры напісаў «Канон», у якім былі разлічаны ідэальныя прапарцыі чалавечага цела. Па яго сістэме скульптуры выходзілі трохі прысэдзістымі, але выдатна развітымі фізічна і з прыгожымі рысамі твару.

Яшчэ адным вядомым старажытнагрэчаскім скульптарам быў Мірон. Ён праславіўся работай «Дыскабол»,

на якой намаляваны грэчаскі атлет у імгненне найвышэйшага напружання перад тым, як кінуць дыск. У такім статычным мастацтве, як скульптура, Мірон змог адлюстраваць у бронзе вельмі дынамічнае дзеянне.

За доўгі час ад першай Алімпіяды да II Еўрапейскіх гульняў разнавіднасці спартыўных дысцыплін змяніліся і з’явіліся новыя. Але скульптары працягваюць, як і ў Антычнасці, звяртацца да відаў спорту. Толькі цяпер мастакі ставяць перад сабой іншыя мэты: не стварэнне «кананічнасці» або анатамічна правільнага атлета, а больш глабальна пераасэнсаванне спартыўных дысцыплін. Часам гэта можа выяўляцца ў больш абстрактным разуменні, напрыклад, як у творы Цеймура Гарпыбава «Фехтаванне» або Заміка Рзаева «Лёгка атлетыка», дзе па сілуэце і вуглаватых элементах ці, наадварот, плаўных можна вызначыць від спорту. Таксама трактоўка можа быць абсалютна рэалістычнай, як у работах Фархада Дадашадзе «Стральба з лука», Іслама Гасанлізадзе «Настольны тэніс» і Саміра Качаева «Баскетбол». Мастакі, хоць і адышлі ад рэалізму і знайшлі новыя пластычныя стылістычныя рашэнні, але вобраз

Фрагмент экспазіцыі.

усё роўна выразна счытваецца.

У XXI стагоддзі скульптура не загнаная ў рамкі, мастакі вольныя інтэрпрэтаваць рознымі спосабамі рэчаіснасць, перадаваць яе з дапамогай розных матэрыялаў. Наведаўшы выстаўку ў НЦСМ, глядач не застаецца абыякавым да такой колькасці мастацкіх варыянтаў спартыўных дысцыплін. Бо аўтары стварылі не проста скульптуры, яны зразумелі дух выбранага віду спорту.

Алена ШАЎЧЭНКА

Падарожжа ў часе

Чым «Рыцарскі фэст» здзівіў у Мсціславе?

Князі і княгіні, рыцары і зброяносы, крыкі пераможцаў і стогны пераможаных — ад характэрнага каларыту захоплівала дух. Менавіта з такім натхнённым і бадзёрым настроем прайшло свята сярэднявечнай культуры «Рыцарскі фэст», арганізаванае ў Мсціславе з 2 па 4 жніўня.

Дванаццаты раз горад пагрузіўся ў эпоху Сярэднявечча. Усюды няспешна прагульваліся паненкі ў прыгожых сукенках, рыцары рыхтаваліся да баёў, на зялёных лугах пасвіліся ўбраныя коні, гучала жывая этна- і фолк-музыка. Амаль усе мерапрыемствы «Рыцарскага фэсту» разгарнуліся на пляцоўцы адноўленага музейнага комплексу «Замкавая гара». Тут госці гістарычнага свята змаглі стаць сведкамі адзіночных паядынкаў і масавых рыцарскіх бітваў, тактычных бугуртаў «Захоп сцяга» і «Ахова караля», турніраў лучнікаў, а кульмінацыйнай сярэднявечнага фестывалю стаў тэатралізаваны штурм мясцовага замка.

Да рыцарскіх турніраў і забаў далучыліся 36 гістарычных клубаў. У горад над Віхрой рыцары з'ехалі з Беларусі, Расіі і Украіны. Яны пабудавалі тут сапраўднае паселішча. Узвялі палаткі, расклалі вогнішчы. Рэканструктары і госці фестывалю былі апрануты ў вопратку, падобную да той, у якой хадзілі людзі амаль 700 гадоў назад. Рыхтуючыся да фестывалю, рыцары кавалі сабе даспехі, а мілыя дамы ўручную шылі вытанчаныя ўборы. На вуліцах Мсціслава можна было сустрэць прадстаўнікоў розных рыцарскіх ордэнаў, манахаў, менастрэляў і рамеснікаў.

— «Рыцарскі фэст» мы чакаем цэлы год, — расказала жыхарка Мсціслава Наталля Цырыкава. — Гэта маштабная падзея для нашага горада, якая не толькі паглыбляе ў сярэднявечную эпоху, але і прываблівае магчымасцю правесці час усёй сям'ёй. Культура, традыцыі, гісторыя — усё гэта неверагодна цікава. На фестывалі мы не толькі выдатна бавім час, але і атрымліваем гістарычныя веды. Нашай сям'і вельмі падабаюцца конныя выступленні. Шыкоўнае відовішча! Тым больш што «Рыцарскі фэст» — гэта не толькі спаборніцтва ў сіле і спрыце, але і дэманстрацыя аўтэнтчнасці абмундзіравання і зброі, якія выкарыстоўваюцца кожным з клубаў. Для аматараў конных паказаў і забаў клуб «Шатландская пяхота» з Маладзечна прадэманстраваў маневры XVII стагоддзя і трукавае шоу. Калектыў «1410» прапанаваў майстар-класы па сярэднявечных танцах. Атмасферу свята падтрымалі канцэрты фолк-гуртоў «Стары Ольса», *Hardwood*, *FRAM*, а таксама музычныя калектывы «Літы Талер», «Адамант». А ўвечары адбы-

лася сярэднявечная дыскатэка, якая завяршылася вогненным фэнтэзі і фаер-шоу.

Не абышлося і без традыцыйных выставак і экскурсій. Так, у межах фэсту можна было ўбачыць аўтарскія вырабы мастацкай коўкі Сяргея Кудзікова. Усе прадстаўленыя рэчы аўтар вырабіў па старажытнай метадыцы. У кузні на адкрытым паветры пад кіраўніцтвам майстра можна было самастойна выкаваць сабе памятны сувенір. Таксама на выставачнай частцы можна было пабачыць сярэднявечныя прылады катаванняў, халодную зброю Заходняй Еўропы XV—XVII стагоддзяў. Аматары гістарычных падарожжаў адправіліся на раскопкі старажытнага гарадзішча, наведалі Кармеліцкі касцёл Успення Божай Маці — апошні на ўсходзе Еўропы помнік віленскага барока, паспрабавалі разгадаць сюжэты дваццаці фрэсак, а таксама палюбавацца на панараму старога горада з вежы храма.

— Штогод мы прыязджаем у Мсціслаў з энтузіязмам, усе чакаюць новых арыгінальных задум ад арганізатараў, — расказала ўдзельніца мінскага стралковага клуба лучнікаў Таццяна Кісялёва. — Здаецца, тэма адна, але ж сама праграма ў Мсціславе практычна не паўтараецца. Вядома, лакацыі не зменіш, але кожны раз усё адбываецца па-новаму. Тут цікавае само паглыбленне ў атмасферу. Для мяне гэта не проста гадзіна альбо дзве забаў, а сапраўднае падарожжа ў часе. Людзі збіраюцца дасведчаняны, адукаваныя, тут дзеляцца думкамі, развіваюцца...

Асабліваць «Рыцарскага фэсту» — танцы «з гісторыяй». Навучыцца ім мог кожны ахвочы пад кіраўніцтвам прафесіяналаў. А для дзяцей сярэднявечныя забавы арганізавала Мсціслаўская дзіцячая школа мастацтваў імя М. Чуркіна. Тут юнакам прапанавалі наведаць самыя розныя майстар-класы па танцах і рамёствах. Дамы і кавалеры змаглі ўзяць удзел у конкурсах, ацаніць цяжар ратнай працы і прымераць даспехі. На мясцовай пажарнай каланчы дзяцей чакала квест-гульня, а ў раённым

цэнтры культуры і народнай творчасці — прагляд сферных фільмаў.

Гандлёвыя рады на фестывалі ў «Горадзе майстроў» былі як ніколі масавыя. Толькі рамеснікі прадставілі звыш 200 гандлёвых кропак. Самым шчодрым на падарункі і пачастункі стаў кулінарны блок. На фарпостах горада мясцовыя жыхары ў сярэднявечных строях сустракалі гасцей прахаладжальнымі напіткамі і беларускімі прысмакамі. Пакаштаваць стравы сярэднявечнай кухні запрашала таверна «Табард» і сінема-карчма «Эскалібур», якія размясціліся на Замкавай гары. Упершыню ў межах фэсту быў арганізаваны конкурс сярэднявечных напояў. Канкурсанты прыносілі на пробу вырабленыя па старадаўніх рэцэптах гарбату, адвары, настойкі. Дэгустацыя прывабіла тысячы гасцей.

«Рыцарскі фэст» — сапраўдны брэнд Мсціслава. З кожным годам ён узмацняе пазіцыі і можа паспаборнічаць за першынство з іншымі беларускімі фестывалімі сярэднявечнай культуры. Важна, што жыхары рэгіёна ўспрымаюць фестываль як традыцыйны і штогод чакаюць пачатку жніўня, каб перанесціся на некалькі стагоддзяў назад.

Вікторыя АСКЕРА

3 акцэнтам на этнічныя традыцыі

Свята беларускай культуры прайшло ў Польшчы

Фестывалі з народным каларытам — найлепшая магчымасць пазнаёміцца з культурай і традыцыямі пэўнай краіны, зразумець яе. У Беларусі такія фэсты ладзяцца даволі часта ва ўсіх рэгіёнах, а іх праграмы прывабліваюць вялікую колькасць гасцей. Трэба адзначыць, што цікаваць да айчыннай культуры ёсць не толькі ў беларусаў, але і ў прадстаўнікоў іншых краін. Літаральна тыдзень назад у гміне Міхалава Падляскага ваяводства Польшчы прайшоў міжнародны фестываль «Беларускія фолк-сустрэчы з *Prymakami*».

Штогод фестываль прываблівае тысячы глядачоў у амфітэатр у Міхалаве. Сёлета арганізатары вырашылі вярнуцца да старой традыцыі, і ўвесь канцэрт правялі вядомыя і папулярныя прадстаўнікі фальклорнага ансамбля беларускай песні *Prymakі*. Вядомы калектыў з'яўляецца ініцыятарам фестывалю. Ён прэзентуе культурны здабытак прыгранічнага з Беларуссю польскага рэгіёна з акцэнтам на этнічныя традыцыі. Калектыў быў створаны больш як 20 гадоў назад трыма беларусамі, якія жывуць у мястэчку Гродэк.

Раней *Prymakі* выконвалі песні ў стылі дыска-пола, а для сябе гурт спяваў прыгожыя беларускія песні. Адноўчы ўдзельнікі ўгаварылі свайго дырэктара запісаць альбом у сучаснай апрацоўцы. Ён трапіў на радыё і нечакана стаў вельмі папулярным, нават пачаліся гастролі. Сёння ў дыскаграфіі гурта — альбомы, у

якіх ёсць песні ўласнага аўтарства на беларускай мове, а таксама альбомы з калектывамі.

Атрымалася сапраўднае свята беларускай музыкі. Амаль 30 гуртоў выйшла на сцэну, каб выканаць знакамітыя песні. Сярод выканаўцаў з Беларусі — ансамбль «Песняры», ансамбль беларускай песні «Церніца», арт-група «Багач» і іншыя.

— «Беларускія фолк-сустрэчы з *Prymakami*» — адзін з самых вялікіх

штогадовых фестывалюў беларускай культуры ў Польшчы, — адзначыў адзін з заснавальнікаў форуму генеральны дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Павел Латушка. — Ён цікавы сваёй канцэпцыяй. Беларусь і Польшча — краіны блізкія, таму вельмі актуальна і проста дэманстраваць свае творчыя магчымасці і дасягненні. Што цікава, фестываль не паўтараецца, а толькі рухаецца наперад.

Штогод ён збірае ад пяці да дзесяці тысяч жыхароў Падляскага ваяводства Польшчы.

Сёлета ў межах «Беларускіх фолк-сустрэч з *Prymakami*» былі ўзноўлены традыцыі вялікіх застоляў, вельмі блізкіх беларускай культуры. Самабытнасць і смак родных страў адчулі ўдзельнікі мерапрыемства. На фестывалі можна было пакаштаваць верашчаку, запечаную сакавітую бульбу, хатнія каўбасы, драпікі, бліны, клёцкі, бярозавік, настоі на травах і ягадах.

— Беларуская кухня не проста смачная, яна — люстэрка беларускай душы, — лічыць Павел Латушка. — Сама гісторыя страў вабіць да пачастунку, бо нацыянальная кухня Беларусі развівалася стагоддзямі. Кулінарныя традыцыі беларусаў — гэта прастата рэцэптаў і вытанчанасць страў для арыстакратаў, якая ствараецца дзякуючы незвычайным метадам гатавання. Вядома, сучасная беларуская кухня вельмі адрозніваецца ад старажытнай. Але кулінарныя прыхільнасці беларусаў, асабліва ў вёсках, захоўваюць нацыянальную самабытнасць.

Багаты фестываль быў і на ежу духоўную. На працягу фэсту госці маглі набыць вянкi і капелюшы, а таксама паўдзельнічаць у конкурсе на беларускамоўны верш пра мерапрыемства. Скончыўся фестываль гучным феерверк-шоу.

Вікторыя АСКЕРА

у кадры і за кадрам

Вячаслаў НІКІФАРАЎ

Хто
вучыць
і чаму?

Самая адказная місія падрыхтоўкі кадраў ўскладзена на Акадэмію мастацтваў. Кадры — гэта будучыня кінематографа, гэта якасць фільмаў і пашырэнне культурнага багацця краіны. У творчых прафесіях, як нідзе, навучанне залежыць ад маштабу асобы майстра. А майстар — кропка адліку і ўзровень таго, чаму павінен навучыцца будучы рэжысёр.

Рэжысёрамі становяцца ў чатыры этапы. Першы — калі майстар выбірае вучня з сцяжы прэтэндэнтаў. Другі — пасля заканчэння акадэміі: дыпломам дзяржава дэкларуе выкананне місіі. Трэці — калі студыя давае новаму рэжысёру стварэнне кінапрадукта ва ўмовах «дарослай» вытворчасці. Часта на гэтым фарміраванне рэжысёра і завяршаецца. Сапраўдным жа рэжысёрам можна лічыць прафесіянала, прызналага сацыюмам. Так-так, грамадствам у татальным сэнсе, не толькі студэнцкім фестывалем або самарганізаваным піярам. Прапануючы чытачам паразважаць над прыярытэтамі кожнага з этапаў, а таксама над праяўленнямі грамадскага прызнання — неабавязкова толькі афіцыйнага.

А зараз падумаем над пытаннем: ці ёсць у нас майстры такога маштабу, здольныя паўплываць на фарміраванне будучага рэжысёра? Здавалася б, адказ відавочны. Калі мы сыходзімся ў агульным меркаванні, што ў нас адсутнічае «вялікае сапраўднае кіно», то трэба прызнаць і адсутнасць майстроў. Але гэта ж не так! Я дыстантуюся ад намеру рэкамендаваць пэўныя імёны і апелую да найноўшай гісторыі нашага кінематографа з яе выдатнымі фільмамі, аўтары якіх, на шчасце, жывыя-здоровыя. Аўтары — гэта сцэнарысты і рэжысёры. Менавіта яны павінны весці сцэнарна-рэжысёрскія курсы, будучыя сцэнарысты і рэжысёры павінны вучыцца разам. «Сведка» і «Мяне завуць Арлекіна», «Белья росы» і «Кветкі правінцыі», «Гамункулус» і «Грэх прытворства», «Акупацыя» і «Масакра» — за гэтымі фільмамі стаяць вялікія Майстры! Але іх няма ў акадэміі, няма ў іх і вучняў.

Раскладзём «па палічках» маштаб асобы майстра. Шэраг агульнапрызнаных фільмаў. Устойлівая стылістыка і пераканаўчая кінамова. Светапоглядны ўзровень, што праяўляецца ў выбары тэмы і навізне яе раскрыцця, а таксама ў якасці канфілікту. Нарэшце, моцнае рамяство, якое можна параўнаць з веданнем нот у музыцы і добрым слыхам. Ну, і самая агульная, хоць і істотная прыкмета — адкрытасць як да традыцыі, так і да навацый, што вельмі важна ў наш час — час крэатыўнага самавыўлення.

Мне, на жаль, невядома ні адно мерапрыемства па выпрацоўцы адзінай кадравай палітыкі ў галіне навучання. Думаю, што ў гэтым павінны ўдзельнічаць як мінімум тры суб'екты — ВНУ, кінастудыя «Беларусь-Фільм» і Мінкульт, а ў прасторы іх намаганняў павінны абавязкова прысутнічаць Саюз кінематографістаў, кіназнаўцы, рэдактары і прадзюсары — усе тыя, хто будзе мець справу з аўтарамі нацыянальнага кіно. Інакш кажучы, усе зацікаўленыя асобы. Не «на свой страх і рызыку», а разам мы павінны адказаць на пытанні: хто вучыць? як вучыць і чаму? колькі і якіх спецыялістаў рыхтаваць? чаго чакаем на выхадзе? Без усялякіх ілюзій трэба прызнаць, што наш «кінастан» такі, што толькі ўсім прафесійным светам мы павінны ўнікаць у істотныя аспекты кінапрацэсу. У адваротным выпадку на кожным кроку нашу таленавітую моладзь будуць высочваць вірусы перашкод у выглядзе дылетанцтва, карыслівасці, групаўшчыны, некамунікабельнасці і труклявасці ўсяго кінаарганізма. У канчатковым выніку дзяржаўны кінематограф страціць усяюкую прывабнасць і парушыцца раўнавага, пры якой магчымы ўплыў на культурны працэс. Але, можа быць, да таго ўсё і ідзе? Азірнёмся, што адбываецца ў кінасвеце. Ці гатовы мы ўвогуле да перамен? Або толькі да пасіўнага вымірання? У любым выпадку перамога сам кінематограф як з'ява, як звычайна культуры, як сфера стваральнага таленту.

«Драма»,
або Фільм пра кожнагаУ Мінску ўжо другі раз паказалі кіно
«Драма», створаны калабарацыяй
беларускіх маладых рэжысёраў: Мікітам
Лаўрэцкім, Аляксеем Свірскім і Юліяй
Шатун.

«Тры рэжысёры здымаюць кіно пра свой мінулы тыдзень». З такога подпісу пачынаецца анатацыя да фільма, якая лаканічна апісвае ідэю сюжэта. Вам здаецца, што кіно пра мінулы тыдзень гэта сумна? Так яно і ёсць. Адзін з гледачоў дакладна адзначыў: «Калі паміж часткамі і ёсць нешта агульнае, то гэта стан нуды. Але яна займае не апошнія месца ў жыцці, таму трэба навучыцца яе пражываць».

У фільме тры часткі, у кожнай з іх свой настрой, стыль, тэхніка здымак. Сцэнарый прадкываваны жыццём, некалькі дзён з якога маладыя рэжысёры прайгралі для нас. Героі нібыта разважаюць за цябе і прамаўляюць уголос думкі, якія ў нас дзень за днём узнікаюць у галаве, а потым знікаюць.

Спачатку здаецца, што гэта кіно маладых людзей для такіх жа, як яны. Аднак пры праглядзе разумееш, што гэта кіно для ўсіх: моладзь у героях пазнае сябе, а людзі старэйшага ўзросту або ўспомняць сябе ў свае дваццаць гадоў, альбо складуць рэальны партрэт сучаснага пакалення. Фільм адлюстроўвае тэмы, якія перыядычна існуюць дзесьці ў падсвядомасці: праца жыцця, мары і грошы, нашы рашэнні і іх наступны ўплыў. У той жа час, быццам для раўнавагі паміж філасофскімі тэмамі і штодзённасцю, героі абмяркоўваюць моманты, блізкія многім: планы на новы год, жаданне завесці ката, любоў да смажаных семак.

У нас бюджэту не было, фільм
здымалі на свой фотаапарат з
пятліцай, якую пазычылі ў сяброў.
Ды і ў прынцыпе, на што там можна
было траціць грошы?

Пры гэтым не варта шукаць у фільме нейкія глыбокія ідэі. Гэта фільм пра асабістае, а не пра нацыянальнае. Такое асабістае звычайна пакідаюць толькі для сябе зачыненымі дзвярыма. Але ў «Драме» героі кажуць, што думаюць, і не саромеюцца гэтага. Калі не ведаць, што кіно іграе, то здаецца, што гэта дакументалістыка, а мы падслухоўваем.

Мікіта Лаўрэцкі, адзін з аўтараў, адзначыў, што часткі фільма паасобку не маюць вялікага сэнсу, таму яго трэба разглядаць як цэласны твор. Акрамя таго, у стужцы наўмысна агаляецца «кухня» яго стварэння: героі, нібы не ведаючы, што камера ўжо працуе, спрабуюць узнаць мінулыя падзеі; а невядомыя моманты, якія звычайна застаюцца за кадрам, у «Драме» маюць сваё месца.

Фільм зроблены рэжысёрамі, якія славяцца тым, што здымаюць цікавае кіно амаль без грошай. «Драма» не стала выключэннем. Да набытага рэквізіту можна аднесці хіба што бутэльку беларускага піва, бульбу з МакДональдса і кубак з кавай. Яны здымаюць па-за павільёнамі, з натуральным асвятленнем. Адмаўляюцца ад дакладнага сцэнарыя. Абмяжоўваюць выкарыстанне музыкі. А ў кадры самі ж замяняюць прафесійных акцёраў. Таму без падрыхтоўкі «Драму» лепш не глядзець. Час змарнуецца і фільм не зразумеецца.

У зале падчас прагляду былі такія каментарыі: «гэта надта высокае кіно для мяне», «сур'эзна, яны нават музыку паленаваліся ўставіць». Але і былі гледачы, на якіх фільм зрабіў моцнае ўражанне. Адзін з іх падзяліўся сваім меркаваннем: «Па-мойму, гэта вельмі адкрытае кіно, яно выклікала дзікае захапленне, якое мяжуе з жахам. Паказаць усё настолькі шчыра — гэта крута».

Такое кіно, у прынцыпе, і не разлічана на шырокую аўдыторыю. Аўтары гэта не толькі прызнаюць, але і жартуюць, што гледачы, якія даглядзіць фільм да канца, з'едуць з глузду. І ў нейкай ступені гэта праўда. У фільме няма нечаканага развіцця сюжэта, ды і сюжэта няма. А аматарам спецафектаў варта адразу абыходзіць гэтую кінаработу бокам, бо фільмам, у нашым звыклым уяўленні, яе складана назваць.

Кадр з фільма «Драма».

Увогуле, невядома, як аўтары падыходзяць да падрыхтоўкі фільмаў. Проста спрабуюць сэканоміць на рабоце? Альбо рабіць таньня стужкі — гэта ўвогуле канцэпт?

— У нас бюджэту не было, фільм здымалі на свой фотаапарат з пятліцай, якую пазычылі ў сяброў, — раскажаў адзін з рэжысёраў фільма Мікіта Лаўрэцкі. — Ды і ў прынцыпе, на што там можна было траціць грошы? Фільм зняты па такіх законах: калі паэт піша вершы, то яму не патрэбен бюджэт. Пры сучасным развіцці тэхнікі можна зняць фільм, які можна глядзець, не валодаючы грашыма.

Але цікава, чаму аўтары вырашылі ствараць фільм менавіта такой кампаніяй?

— Першапачаткова я быў ініцыятарам таго, каб нам сабрацца, — адзначыў Мікіта Лаўрэцкі. — Мне здаецца, у нас з Юліяй і Лёшам падобныя эстэтычныя арыенцыры. Наш фільм будзеца не на кантрасце мастацкіх поглядаў, а на іх гарманічным спалучэнні.

Прэм'ера фільма «Драма» прайшла ў красавіку ў Беларусі, але адзін з фільмаў Мікіты «Сашына пекла» ўпершыню паказалі на 41-м Маскоўскім міжнародным кінафестывалі па-за конкурсам, а ў Беларусі паказ так і не адбыўся. Няўжо ў нашай краіне не хапае магчымасцей для паказу айчыннага кіно?

— У нас ёсць фестывалі і лакальныя ініцыятывы, то бок магчымасці для паказу кіно існуюць. Але ў нас фактычна няма кампаній, якія рэгулярна займаюцца пракатам беларускіх фільмаў. Большасць айчынных фільмаў паказвае альбо сам вытворца, калі прадзюсар дамаўляецца з кінатэатрамі, альбо кампанія «ART Corporation», як гэта зрабілі ў выпадку з кіно «Хрусталь».

Вяртаючыся да фільма «Драма», можна вынесці вердыкт: глядзець варта хаця б для таго, каб быць у кантэксце развіцця сучаснага беларускага кінематографа. А «ў падарунак» зможаце пасмяяцца з бытавых дробязей, паглядзець на лістападаўскі Мінск і крыху пасумаваць ад душэўных размоў герояў.

Наталля ВАВІЛОНСКАЯ

Людміла Сідаркевіч:

«Акцёр мусіць плакаць сапраўднымі слязамі»

Да пабачэння! 27-ы сезон Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі (РТБД) афіцыйна завершаны. Але і ў закрытым храме мастацтваў іграе музыка, чуюцца крокі ды запальваецца святло ў грымёрнай заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь, прымы РТБД Людмілы Сідаркевіч. У цішыні, пад ласкавым позіркам цацкі, з упэўненым абяцаннем паштоўкі (усё будзе добра!) так лёгка ўзгадваюцца мрой дзяцінства, анёлы-ахоўнікі, улюбёныя гарады і... не толькі.

(НЕ)СЦЭНІЧНЫЯ ДРАМЫ

— Мы, акцёры, — людзі залежныя: нам увесь час патрэбна ўвага, праца. Але часта здараецца так, што цябе не бачаць у жаданай ролі. Тваіх калег запрашаюць, а цябе — не. І пачынаецца чаканне. Вельмі доўгае чаканне. А ці хопіць сіл? Адсюль і сапсаваны характар. Закулісе поўніцца нябачнымі трагедыямі... Чалавек, які збіраецца звязаць лёс са сцэнай, павінен шчыра адказаць: «Ці змог бы я жыць без тэатра?». Калі так — не варта нават пачынаць. Разумеецца, сцэна — істота раўнівая: яна ненавідзіць, калі яе з чымсьці сумяшчаюць. Шчыра магу сказаць, што маё прыватнае жыццё падпарадкавана працы. Настрой, хваляванні — усё вызначае тэатр. Праз гэта, думаю, калісьці моцна не хапала ўвагі дачцэ. Крыўды няма, мы сяброўкі. Але ўсё ж... Дзяўчынка расла самастойна.

У той жа час тэатр цудоўна вучыць разумець іншых. Заўсёды заўважаю, калі чалавек хлусіць, баіцца, нервецца. Сцэна дае веды і пра саму сябе. Не люблю слова «тэрапія», але ў тэатры яно працуе. Былі ролі, якія дапамагалі балючыя выпадкі з мінулага пераасэнсавання і з цягам часу адпусціць. Многія лічаць, што акцёр — прэфесія, а п'еса — проста выдумка. Але я не разумею, як можна іграць пакуту, калі ні разу не сутыкаўся з расчараваннем ці здрадай, не губляў сяброўства, не апякаўся каханнем... Акцёр мусіць плакаць натуральнымі слязамі. Без сапраўдных пачуццяў вынік атрымаецца слабы.

ТРАНСФАРМАЦЫЯ

— У РТБД я прышла адразу пасля вучобы і не шкадую, што ўсё прафесійнае жыццё правяла на адной сцэне. Мне не хочацца шукаць паспяховую пляцоўку, перажываць з ёю росквіт і сыходзіць пасля першых цяжкасцей. Не цікава. Іншая справа — назіраць, як твой тэатр мяняецца, вырашае праблемы, сталее. Быць, як кажуць, і ў горы, і ў радасці, нібы з блізім чалавекам. Усцешна бачыць, як тэатр развіваецца, запрашае маладых акцёраў, рыхтуе прэм'еры, бо ў памяці засталася і мінулае РТБД, зусім не падобнае на сённяшняе.

ПЛАСТЫЧНАСЦЬ

— Сучасны акцёр абавязаны мець добрую фізічную падрыхтоўку. Нам з калегамі пашчасціла: для заняткаў па харэаграфіі кіраўніцтва РТБД запрасіла выкладчыка Акадэміі мастацтваў Марыну Філатаву. Таксама ў нас ёсць спектакль «Бетон», пастаўлены Яўгенам Карнягам. Пастаноўка, якая патрабуе сілы, вялікіх фізічных выдаткаў. І такіх пластычных спектакляў насамрэч мноства. Сённяшні тэатр сінтэтычны: артыст павінен мець натрэніраванае цела і быць гатовым да танца, вакалу. Гэта патрабаванне часу.

ПАДМЕНА ПАНЯЦЦЯЎ

— Вельмі баюся, што з цягам часу змест канчаткова прайграе форме. Так, часам рэжысёр знаходзіць цудоўную, дакладную, вытанчаную форму, якая моцна дзейнічае на розум і нясе ў сабе змест. Але да такога майстэрства можна дайсці толькі праз гады ўпартай працы. На жаль, многія маладыя «загульваюцца» з формай, і ў выніку атрымліваецца дарэмная, пазбаўленая сэнсу мудрагелістасць.

На маю думку, акцёры, рэжысёры, якія валодаюць інструментамі псіхалагічнага тэатра, здольны на ўсё. Паралель з балетам: пасля вывучэння класікі можна па-

спяхова развіваць сучасны танец. Паглядзіце, Усевалад Меерхольд, Міхаіл Чэхаў, Ежы Гратоўскі — у аснове іх падыходаў ляжыць усё тая ж сістэма Станіслаўскага. Яны пазнаёмліліся з ужо створаным, пераасэнсавалі і далі сваё. Менавіта так, лічу, варта працаваць і цяпер... І яшчэ мяне моцна трывожыць сучасная тэатральная «іскрынка» — імкненне вырваць глядача з зоны камфорту. Цудоўна, але якія сродкі? Абразы? Націск? Мне хочацца гаварыць пра чалавека... Гаварыць без агрэсіі.

НЯМА СЛОЎ

— Ёсць пастаноўкі, якія прымушаюць цябе спыніць аналіз акцёрскай і рэжысёрскай працы і стаць проста захопленым, зачараваным глядачом. Апошняе такое перажыванне прынесла работа расійскага рэжысёра Цімафея Кулябіна «Тры сястры», якая была прадстаўлена ў Беларусі на леташнім фестывалі «ТэАрт». Закахалася ў гэтую работу. Спектакль доўгі, а я не магла ні на імгненне адарваць вачэй. Па дарозе ў тэатр мяне не пакідала пэўная прадурятасць: «Як, вось як магчыма паставіць Чэхава на мове рухаў?». А аказалася — у маўчанні можа быць столькі жарсці! Адкрыліся такія глыбіні, такая экспрэсія ў даўно знаёмым тэкстах. Дасканала, на мой погляд, пастаноўка: кожная лінія хавае сэнс. І пастаноўшчык, і выканаўцы працуюць у Новасібірску. Гэтая сустрэча нагадала дзве важныя рэчы: правінцыяльнасць — паняцце не геаграфічнае, а артысту не адбыцца без рэжысёра. Акцёр накоплівае штампы, напрацоўкі, пераносіць са спектакля ў спектакль. Дзе свежае паветра — падкажа майстар-пастаноўшчык.

КРЫТЫКАМ

— Па тым, як чалавек піша водгук на спектакль, можна вызначыць яго агульнае стаўленне да мастацтва. На жаль, большасць тэкстаў пра тэатральныя пастаноўкі абмяжоўваецца пераказам зместу, жартачкамі, беспадстаўнымі асуджэннямі і вывадам: «ісці — не ісці». Я згодна: у любым спектаклі можна знайсці хібы, але і на няўдачныя пастаноўкі пакладзены здароўе, час. Не атрымалася? Калі ласка, патлумачце, чаму? А павярхоўныя, заснаваныя на ўражаннях меркаванні толькі абражаюць. Плытаеш абразу — і зноў выходзіш на сцэну: адказваць.

За выключэннем некалькіх ужо сталых крытыкаў, аўтары імкнуцца найперш завалодаць увагай глядачаў. А глыбокія, разумныя, з веданнем тэатральных законаў тэксты вельмі патрэбны і нам, прафесіяналам. Я і цяпер узгадваю тэатральны фестываль «Галасы гісторыі» ў Волагдзе, на якім наш спектакль «Адвечная песня» ўзяў гран-пры. А пасля конкурсу журы — Іна Салаўёва, Ула-

дзімір Барташэвіч, Алег Півавараў — зрабілі падрабязны разбор работы. Разабралі дасканала, «па костках», але з якім тонам, інтэлігентнасцю, павагай. Незабыўны прыклад таго, як можна размаўляць пра тэатр.

ШОЛАХ КНІЖНЫ

— Часам, каб ажывіць моцныя эмоцыі, дастаткова перачытаць звязаныя з імі кнігі. Душа просіць зноў і зноў перачытваць Буніна і Булгакава, Чэхава. Яшчэ адна дарагая для мяне гераіня — Скарлет О'хара. Цікава назіраць, як з узростам мяняецца стаўленне да гэтай, зусім не падобнай да мяне жанчыны. А яшчэ хочацца звяртацца да некаторых твораў Рубінай, Уліцкай, Саган. Жаночая, кажуць, проза. І няхай.

ПАВОДЛЕ МОЭМА

— Трапна ўспамінаюцца словы з рамана «Тэатр» Уільяма Сомерсэта Моэма: «Вы абразілі ўва мне актрысу». Мясце, напрыклад, абражае лёгкае стаўленне калег да працы. Можна многае дараваць, але не знявагу да справы, якой я аддаю жыццё. Мясце моцна засмучаюць і тыя, хто, па словах Станіслаўскага, «любіць сябе ў мастацтве»: забыўшыся на калектыўны характар спектакля, перашкаджаючы партнёрам, працуюць на лепшы паказ сябе. А ці не атрымліваецца наадварот — крок назад... Вабяць мяне людзі незааспакоеныя, з сумненнямі і крытычным стаўленнем да творчасці.

ТАКІ ЗАКОН!

— Некалькі разоў адчувала сорам за тое, што раблю на сцэне. Літаральна сорамна было выходзіць на паклон. Магчыма, памыляюся, але такое пачуццё знаёма кожнаму артысту. Вы справядліва можаце адзначыць: а чаму не адмовіліся, гэта ж брыдка! Але нас вучылі: ад роляў адмаўляцца нельга. Такі закон. Памятаеце, у тэатры не працуюць, а служаць. Ты пратэстувеш, злужыш і... згаджаешся, бо ў гэты момант неабяспечная роля патрэбна твайму тэатру. І ты павінен зрабіць. І зрабіць добра, інакш глядачы адразу адчуюць падман. Гэта ў дзяцінстве мройца: прыгажосць, слава, модныя строі. У сапраўдным жыцці ідэалу няма.

НЕВЫПАДКОВЫЯ СУСТРЭЧЫ

— Я была дзяўчынкай, якая не магла раскрыцца адразу, выклікаць моцнае першае ўражанне. Напэўна, таму маё жаданне паступіць у Маскву не спраўдзілася ажно чатыры разы. Цяпер я фаталіст. Веру, што гэта было на канаванне лёсу. Аднак у юнацтве, пасля чарговай няўдачы, мне здавалася, што жыццё скончана. Успамінала куміраў дзяцінства — Маргарыту Церахаву, Іну Чурыкаву, Наталлю Гундараву, Алу Дзямідаву, Сару Бернар, Элеанору Дузэ, Джульету Мазіну — і плакала, плакала бесперапынна... Але, варта сказаць, мне шчасціла на сустрэчы. У Маскве пазнаёмлілася з Авангардам Лявонцьевым, які даў цудоўную падказку: маёй гераіне пасуе лірыка, Ахматава і Цвятаева, а не гераічныя ўрыўкі. Прыслухалася... А ў Мінску, ужо развітаўшыся з марай аб іншай сталіцы, сустрэла свайго анёла-ахоўніка, выкладчыка Уладзіміра Мішчанчука, які ўрэшце і адкрыў для мяне тэатральна-мастацкі інстытут (цяпер — Беларускае дзяржаўнае акадэмія мастацтваў). Без Уладзіміра Андрэевіча, уважлівага, здольнага па-майстэрску пазнаваць і адкрываць схаваныя таленты, магчыма, так і не стала б актрысай.

ЮНАЦКАЯ ФРАНЦЫЯ І... РОДНЫ ДОМ

— Мая заспакоенасць — у запаволеным часе, у вандроўках, у марудных прагулках. Не буду арыгінальнай: любімы горад — Парыж. З дзяцінства захаплялася французскім мастацтвам, літаратурай. Памятаю, калі знаёмлілася з раманами Дзюма, перагортвала старонку і некалькі разоў перачытвала наню. Мне здавалася, як толькі траплю ва ўлюбёны горад, пазнаю кожны палац, кожны завулак. І сапраўды: сакавік, цвіценне, архітэктура і — адчуванне, быццам калісьці (у мінулым жыцці?) усё гэта бачыла. З першай паездкі прайшло ўжо шмат гадоў. Горад, вядома, змяніўся. Але ў душы — Парыж той жа, юнацкі.

Яшчэ адзін горад, у які заўсёды хочацца вяртацца, — родныя Баранавічы. Там цішыня, там мама... І ніякае мора мне там не трэба!

Марыя СТРАХ

Скарбонка Спадчыны

«Вядуць-вядуць Ніначку на пасада»

Ураджай з поля сабраны, а свойская жывёла ды птушка за лета добра падраслі. Значыць — вясельны стол будзе багатым. Паводле традыцыі, на вяселлі гарэлкай маглі частавацца толькі госці. Маладым піць забаранялася — каб у будучыні не сталі п'яніцамі.

Вяселле ў традыцыйным стылі (ці хаця б з яго элементамі) — сёння рэч даволі модная. Усё больш маладых людзей імкнецца пабрацца шлюбам не толькі «па правілах», але і згодна з традыцыямі нашых продкаў. Так, паводле традыцыі, каля парога хаты, дзе ладзіцца вяселле, маладых сустракаюць хлебам-соллю і пажаданнямі: «Мы сустракаем вас з хлебам-соллю, а Бог няхай сустракае шчасцем і доляю. Пакланіцеся хлебу — нашаму абярэгу на ўсе вякі, і пацалуйце яго, каб жылі доўга і толькі разам. Будзьце прыгожыя, як ружы, багатыя, як зямля, здаровыя, як вада. Бласлаўляю вас жытам-бытам — на добры век, на добрае здароўе!»

А вось якую песню здаўна спяваюць у Вілейцы, калі маладая разам з маладым заходзяць у хату:

*Лятуць-лятуць два лебедзі цераз сад,
Вядуць-вядуць млоду Ніначку
на пасада.*

На сталае, за якім сядзяць маладыя, усе прадметы маюць свой сэнс. Чырвоная віно — сімвал кахання, лубка з зернем і грамнічная свечка — абярэг новай сям'і. Здаўна ў беларусаў лічылася, што грамнічная свечка аберагае дом ад маланак, пажараў, таму і сям'ю яна будзе аберагаць ад нястач. Хлеб — сімвал багата і дабрабыту. Дарэчы, маладым на стол клалі толькі адну лыжку — каб па жыцці яны заўсёды ішлі разам.

Думаю, многія падчас вяселляў і ў нашы дні чулі жартоўныя пажаданні, якія госці часам кажуць, калі дораць маладым усялякія дробязі. Аказваецца, што такія пада-рункі рабілі і нашы продкі, суправаджаючы іх пажаданнямі. Так, маладым кажуць:

— Дару вам зялёны ліст, каб нарадзіўся сын-гарманіст. І жадаю вам мець столькі сыноў, колькі ў хаце вуглоў. Дару нітак катушку, каб у сям'і былі і дачушкі. Жадаю мець столькі дачушак, колькі ў хаце падушак. Дару маладому клубок нітак, каб не круціўся ля чужых лытак. Дару вас абразам, каб усё жыццё пражылі разам. Дару вам абрус новы, каб былі ўсе здаровы. Дару маладому абцугі — каб не раслі ў яго рагі. Дару агурочкі, каб раслі ў вас добрыя дочки, а сыны — як дубочкі. Дару аладкі — каб жонка была гладкай. Дару маладой пацеркі бярозавыя — каб мужык заўсёды прыходзіў дамоў цвярозы.

Вяселле не проста свята і забава. Гэта яшчэ сімвалічны этап пераходу дзяўчыны ў свет жанчын, нараджэнне новай сям'і. Як заўсёды ў беларусаў, у такія знакавыя моманты павінна было выконвацца мноства правіл. Існавалі і свае забавоны. Так, калі маладыя ўпершыню разам заходзяць у хату, то маладая — паколькі яна ў доме новы чалавек — павінна цераз парог пераступіць або малады мусіць яе перанесці. Нашы продкі лічылі, што пад парогам жывуць духі дома, якія аберагаюць хату. Такім чынам, трэба паказаць духам, што маладая — ужо свая ў хаце. Таксама падчас вяселля важна правільна стаяць і сядзець: нявеста мусіць знаходзіцца злева ад жаніха.

Вясельны каравай нельга ламаць, кусаць, даваць частавацца гасцям. Маладыя яму павінны пакланіцца і пацалаваць, бо хлеб — гэта жыццё. З'есці яго можна пасля вяселля, але толькі мужу і жонцы. Падчас вяселля маладыя гарэлку могуць толькі прыгубіць, яны павінны выліць цэлыя кілішкі цераз левае плячо. Лічылася, што на левым плячы сядзіць чорт-спакуснік, а на правым — анёл-абаронца. Такім сімвалічным жэстам маладыя аддавалі чорту гарэлку, адмаўляліся ад яе і тым самым адганялі спакусніка. Дарэчы, садзіцца на дзязу (сімвалічны абрад, што мусіць спрыяць нараджэнню дзяцей, узмацненню жаночай сілы) магла толькі нявінная дзяўчына. Калі ж здаралася так, што жанчына выходзіла замуж ужо цяжарная, то ёй нельга было падчас вяселля сядзець на покуці, пад абразамі.

Падчас вясельнай бяседы трэба хваліць стравы, згатаваныя гаспадынямі, зага пляца прыгажосцю маладых, увесь час зычыць ім шчасця ў сямейным жыцці. Ну, і, натуральна, крычаць традыцыйнае «Горка!», а таксама спяваць песні. Напрыклад, вось такую, пра свата:

*А ў нашага свата багатая хата,
Печка з масла збіта,
блінамі накрыта.
Блінамі накрыта, сырнікам зашыта.*

Пасля адорвання маладых падарункамі іх запрашаюць да дзязы. Гэта — пераход маладой у статус жонкі. Хросная кажа:

— Наступіў такі дзень, як панядзелак, і трэба адлучыць цябе ад дзевак. А заўтра будзе такі дзень, як аўторак, і мы далучаем цябе да жонак.

Вяселле традыцыйна доўжыцца два дні. Гучаць песні, госці танцуюць, веселяцца. На Полаччыне разыгрываюць і такую сцэну. Маці маладой кажа, што ёй туфлі нацерлі ногі, але танцаваць вельмі хочацца. Зяця просіць, каб падарыў цешчы лапці і абуў ёй іх. Па тым, як абыходзіцца ў гэты момант зяць з цешчай, меркавалі, што так і будзе ставіцца да сям'і сваёй жонкі. Важна, каб падчас танца цешчы з зяцем лапці не ўпалі з ног.

Святкаванне заканчваецца, калі госці ўжо стаміліся есці, піць, спяваць і танцаваць.

Марына ВЕСЯЛУХА, фота аўтара

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксей Бадак, Дзяніс Барскоў, Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламедаў, Вольга Дадзімава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш

Алесь Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 аддзел прозы і паэзіі — 292-56-53 аддзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАУ Нумар падпісаны ў друку 08.08.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 978

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013

Заказ — 2819 Д1 123456789101112 М1 123456789101112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.